

معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی
اداره پاسخگویی به سوالات دینی

احکام ذبح و نحر

دوره آموزشی کارشناسان پاسخگویی به سوالات شرعی

گروه علمی احکام اداره پاسخگویی به سوالات دینی
(سال ۱۳۹۸)

در این نسخه تنها نظر چهار تن از فقها آمده است و مطالب کم کاربردتر نیز حذف شده است؛
نسخه کامل موجود است.

((غیر قابل انتشار))

فهرست مطالب

اصطلاحات.....	۶
تأثیر ذبح شرعی در تذکيه و حليت حيوانات.....	۸
تذکيه جنين حيوان.....	۸
الف: جنين از شکم مادرش مرده خارج شود.....	۸
ب: جنين از شکم مادرش زنده خارج شود.....	۹
شرایط سربريدن حيوان.....	۹
احکام مربوط به ذبح کننده(ذابح).....	۹
۱- اسلام.....	۹
مسلمانی که در انجام تکالیف شرعی کوتاهی می کند.....	۹
ذبح حيوان توسط اهل کتاب.....	۹
۲- شيعه بودن(حکم ذبح ساير فرقه های اسلامی).....	۱۰
حکم ذبح فرقه های مختلف اسلامی.....	۱۰
علی اللهی[اهل حق]ودراویش.....	۱۰
۳- جنسیت(مرد یا زن بودن ذبح کننده).....	۱۱
۴- بلوغ.....	۱۱
۵- عقل.....	۱۱
۶- طهارت، سالم بودن وسایر شروط در ذبح کننده.....	۱۱
۷- اختیار.....	۱۱
۸- قصد سربريدن در وقت بریده شدن گلوی حيوان.....	۱۱
۹- استقبال(روبه قبله بودن ذبح کننده در وقت ذبح حيوان).....	۱۲
۱۰- شرط بودن تسميه(بردن نام خدا) و زمان آن.....	۱۲
مراد از تسميه در ذبح.....	۱۲
بر زبان جاری شدن نام خدا برای ذبح.....	۱۳
(مباشرت ذبح کننده در بردن نام خدا ؛ تسميه با ضبط صوت).....	۱۳
گفتن «الله» به تنهایی.....	۱۳
ذکر صلوات بجای تسميه.....	۱۴
بردن نام خدا به زبان غیر عربی.....	۱۴

- ۱۵..... بردن اسماء و صفات مختلف خدا(غیر از نام الله)
- ۱۶..... قصد ذبح در هنگام بردن نام خدا
- ۱۶..... نبردن نام خدا از روی علم و عمد
- ۱۶..... نبردن نام خدا بخاطر جهل به مسأله(جهل به حکم)
- ۱۶..... نبردن نام خدا از روی جهل به موضوع
- ۱۶..... نبردن نام خدا از روی فراموشی
- ۱۷..... ذبح انسان لال
- ۱۷..... یک تسمیه در ذبح چندین حیوان
- ۱۷..... ۱۱- وحدت یا تعدد ذبح کننده
- ۱۸..... ۱۲- ذبح با دستگاه های امروزی
- ۱۸..... احکام مربوط به حیوان
- ۱۸..... ۱- زنده بودن حیوان در موقع ذبح
- ۱۸..... ۲- استقرار حیات حیوان در حال ذبح
- ۱۹..... شک وارد کردن و ضربه زدن به حیوان قبل از ذبح
- ۱۹..... ۳- روبه قبله بودن حیوان در هنگام ذبح
- ۱۹..... نحوه استقبال(روبه قبله کردن)حیوان
- ۲۰..... استقبال حیوان به پهلوی راست یا چپ
- ۲۰..... ذبح حیوان در حالت ایستاده
- ۲۰..... ذبح شترمرغ به صورت ایستاده
- ۲۰..... حکم کسی که یقین به قبله ندارد در ذبح حیوان
- ۲۱..... ذبح حیوان به غیر جهت قبله با علم و عمد و توانایی
- ۲۱..... ذبح حیوان به غیر جهت قبله به علت جهل به حکم
- ۲۱..... ذبح حیوان به غیر جهت قبله از روی فراموشی
- ۲۲..... ذبح حیوان به غیر جهت قبله به علت اشتباه در تشخیص طرف قبله
- ۲۲..... ذبح حیوان به غیر جهت قبله به علت ناتوانی از رو به قبله کردن حیوان
- ۲۲..... نحو ذبح حیوان سرکشی که امکان ذبح آن نیست
- ۲۲..... ذبح حیوان به غیر جهت قبله به علت ترس از مرگ حیوان در اثر معطلی
- ۲۲..... ذبح مسلمانی که معتقد نیست باید حیوان رو به قبله ذبح شود
- ۲۲..... رو به قبله بودن حیوان پس از ذبح
- ۲۳..... انحراف از قبله
- ۲۳..... ۵ و ۶- خروج خون متعارف- حرکت حیوان بعد از ذبح
- ۲۳..... خلاصه نظر فقها در مورد این دو شرط
- ۲۳..... الف: یقین به زنده بودن حیوان در وقت ذبح باشد

۲۳.....	ب: شک نسبت به زنده بودن حیوان در وقت ذبح
۲۳.....	تفصیلات مربوط به شرط ۵ و ۶(خروج خون متعارف-حرکت بعد از ذبح)
۲۳.....	خروج کم خون به جهات عارضی.....
۲۴.....	شوک دادن به هنگام سر بریدن حیوانات.....
۲۴.....	میزان حرکت
۲۴.....	حرکت اعضای داخلی حیوان(زدن رگ ها و ماهیچه ها و...).....
۲۵.....	حرکت حیوان بعد از ذبح بر اثر ضربه زدن به نخاع آن
۲۵.....	اکتفای به یکی از دوامر(حرکت یا خروج متعارف خون)
۲۵.....	احکام مربوط به ابزار و وسیله ذبح.....
۲۵.....	جنس وسیله ذبح.....
۲۶.....	الف: در غیر حال اضطرار.....
۲۶.....	ب: در حال اضطرار(اگر آهن پیدا نشود)
۲۶.....	ذبح با چاقوی استیل.....
۲۷.....	ذبح با فولاد.....
۲۷.....	ذبح با تیغ های الماسی
۲۷.....	دستور ذبح شرعی حیوان(نحوه صحیح سربریدن حیوان).....
۲۷.....	ذبح شرعی حیوانات به چه صورت می باشد؟.....
۲۷.....	استفتاء: عدم قطع کامل نای و مری مرغ
۲۸.....	حکم ذبح حیوان از بالای برجستگی حلقوم(جوزه).....
۲۸.....	سربریدن حیوان از وسط برجستگی گلو
۲۸.....	ذبح اشتباهی حیوان از بالای برجستگی گلو
۲۸.....	الف: حیوان پس از ذبح غلط هنوز زنده باشد [و سر حیوان نیز جدا نشده].....
۲۸.....	ب: حیوان زنده است ولی سرش کاملاً جدا شده.....
۲۹.....	ج: حیوان پس از ذبح غلط بمیرد.....
۲۹.....	ذبح از ابتدا یا انتهای گردن حیوان
۲۹.....	بریده شدن رگهای حیوان به غیر روش شرعی آن
۲۹.....	ذبح حیوان از پشت سر(قفا).....
۳۰.....	فروکردن چاقو در گلو و بریدن رگها از پشت
۳۰.....	کندن گلوئی گوسفند توسط گرگ.....
۳۰.....	کندن گلوئی حیوان توسط چیزی یا کسی غیر از ذبح کننده
۳۰.....	سوراخ شدن رگ های حیوان توسط گرگ.....

- ۳۱.....کندن سر گنجشک با دست بجای ذبح آن
- ۳۱.....جداکردن سر حیوان پیش از بیرون آمدن روح از بدنش
- ۳۱.....قطع کردن نخاع حیوان پیش از بیرون آمدن روح از بدنش
- ۳۱.....کندن پوست حیوان قبل از بیرون آمدن روح
- ۳۲.....جدا کردن اعضای حیوان بعد از ذبح و قبل از مردن
- ۳۲.....رعایت تتابع(پشت سرهم بودن) در بریدن رگها
- ۳۲.....تذکيه شتر
- ۳۲.....ذبح شتر و نحر سایر چهارپایان و راه اصلاح آن
- ۳۳.....دستور کشتن شتر(نحر)
- ۳۳.....شرایط نحر شتر
- ۳۳.....نحر شتر به صورت ایستاده، و به زانو و یا روی یک طرفش افتاده
- ۳۳.....شتری که نحر کردنش متعذر است
- ۳۴.....مستحبات و مکروهات مربوط به ذبح و نحر
- ۳۴.....مستحبات
- ۳۴.....مکروهات
- ۳۵.....مسائل متفرقه
- ۳۵.....اختلاف نظر مرجع تقلید افراد و حلیت ذبیحه
- ۳۵.....ذبح حیوان آبستن
- ۳۵.....جویده شدن قرآن توسط حیوان حلال گوشت
- ۳۵.....حکم قربانی درمعابرعمومی
- ۳۶.....اگر یکی از لاشه ها به طور صحیح ذبح نگردد
- ۳۶.....حکم ذبح حیوان با عجز از پرداخت نفقه آن
- ۳۶.....ضمانت ذابح در صورت ذبح غلط
- ۳۶.....ضمانت مسأله گو در ذبح غلط

اصطلاحات

برخی از کلمات و اصطلاحاتی که در بحث ذبح و نحر در کتب فقهی و خصوصاً کتبی که به زبان عربی تدوین شده‌اند آمده است از این قرار می‌باشند^۱:

آلات تذکيه: (ابزار و وسایلی که برای تذکيه حيوان - اعم از ذبح، نحر، صید و ... - استفاده می‌شوند). در ذبح، نحر و شکار در غیر ماهی و ملخ، تذکيه با آلات خاصی محقق می‌شود که در مورد جنس آلات ذبح و نحر بین فقها اختلاف است و برخی معتقدند که ذبح و نحر در صورت امکان فقط با آهن صحیح است و برخی ذبح و نحر را با هر فلزی صحیح می‌دانند و اختلافات دیگری نیز در این زمینه وجود دارد که جهت اطلاع به متن نوشته مراجعه کنید.

اهل کتاب (کتابی)

فرد غیر مسلمانی که به یکی از ادیان الهی معتقد باشد و خود را تابع یکی از پیامبران صاحب کتاب بداند؛ مشهور فقها یهودیان و مسیحیان را جزو اهل کتاب می‌دانند ولی در کتابی بودن یا نبودن گروه‌هایی مثل مجوس (زرتشتیان)، صابئین و سامریه اختلاف نظر است. اصطلاح «اهل کتاب» در بسیاری از باب‌های فقهی مانند طهارت، صلات، جهاد، نکاح و صید و ذباحه، از جهات مختلف بحث شده و در بحث ما در مبحث شرایط ذبح کننده که از جمله آنها اسلام است از ذبیحه اهل کتاب بحث می‌شود.

استبراء

در لغت به معنای سعی در پاک شدن از آلودگی و نجاست می‌باشد و در اصطلاح فقهی در چهار مورد به کار رفته است: ۱- استبراء از بول. ۲- استبراء از منی. ۳- استبراء از حیض و نفاس و استحاضه. ۴- استبراء حیوان نجاست‌خوار، یعنی بازداشتن حیوانی که به خوردن نجاست انسان عادت کرده از خوردن نجاست انسان تا وقتی که به خوراک طبیعی خود عادت کند. (در بحث ما مورد چهارم مد نظر است)

استقرار

در لغت به معنای ثبات و قرار داشتن می‌باشد. واژه استقرار در باب‌های بسیاری مانند طهارت، صلات، زکات، خمس، تجارت، دین، اجاره، نکاح، صید و ذباحه، ارث، قصاص و دیات به کار رفته و مراد از آن، به لحاظ آنچه بدان اضافه می‌شود، متفاوت است در مورد بحث ما که ذبح و نحر است مراد از آن استقرار حیات یا ثبات حیات حیوان است. استقرار حیات در حیوان به امکان زنده ماندن آن به مدت یک، یا دو یا نصف روز است. در اشتراط استقرار حیات نسبت به حیوانی که ذبح یا نحر می‌شود، اختلاف است. بنا بر قول به شرط بودن آن، ذبح یا نحر حیوان مشرف بر هلاکت، صحیح نیست.

استقبال:

در لغت به معنای پیش رو قرار دادن چیزی و پیشواز رفتن می‌باشد، اما در اصطلاح فقهی از این عنوان در باب‌های طهارت، صلات، حج، نکاح و صید و ذباحه سخن رفته است. و مراد از آن در بحث ما (ذبح و نحر) روبه قبله کردن حیوان در هنگام ذبح و یا نحر است.

اوداج اربعه

۱. سید علی خامنه‌ای، سایت: <http://www.leader.ir>، کتابخانه، اصطلاحات فقهی؛ خلیل بن احمد، کتاب العین، ج ۳، ص: ۲۰۳؛ صاحب بن عباد، المحیط فی اللغة، ج ۳، ص: ۷۰؛

محمد فاضل لنکرانی، رساله توضیح المسائل، ص ۵۲۱؛ مشکینی، میرزا علی، مصطلحات الفقه؛ فرهنگ فقه، جمعی از پژوهشگران زیر نظر شاهرودی، سید محمود هاشمی.

Y

تأثیر ذبح شرعی در تذکيه و حليت حيوانات

ذبح شرعی چه تأثیری در حليت و پاک شدن لاشه حیوانات مختلف دارد؟

پاسخ: حیوانات مختلف را از این نظر به چند گروه می توان تقسیم کرد:

اگر حیوان حلال گوشتی را که به جهت عارضی مثل نجاستخواری و... حرام نشده باشد با رعایت شرایط شرعی آن سر ببرند خوردن گوشت آن حلال و بدن آن پاک است، خواه اهلی باشد یا وحشی (مراجع عظام تقلید)^۲
اگر حیوان حلال گوشت به جهت موطوءه شدن حرام شده باشد با ذبح شرعی حلال نمی شود و اگر با نجاستخوار شدن (جلال) یا با خوردن شیر خوک حرام شده باشد تنها بعد از استبراء حلال می شود.

هیچ حیوان حرام گوشتی با ذبح شرعی حلال نمی شود ولی برخی از حیوانات حرام گوشت مثل حیوان حرام گوشتی که درنده و گوشت خوار است، مانند گرگ و پلنگ، اگر به دستوری که گفته شده سر ببرند، یا با تیر و مانند آن شکار کنند پاک است ولی گوشت آن حلال نمی شود ولی حیوانات نجس العین (سگ و خوک) با ذبح شرعی نه حلال می شوند و نه پاک و نسبت به پاک شدن لاشه سایر حرام گوشت ها بین فقها اختلاف است.

نکته: جهت تفصیل این بحث به رهیافت ذبح و نحر که در حرم مطهر چاپ شده فصل اول رجوع

شود.

تذکيه جنين حيوان

تذکيه جنینی که از شکم حیوان بیرون می آید به چه نحو است؟

الف: جنین از شکم مادرش مرده خارج شود^۳

۱- اگر حیوانی تذکيه شود و بعد از آن جنین مرده از شکمش بیرون بیاید یا مرده بیرون آورده شود:

با وجود چند شرط خوردنش حلال است و تذکيه اش به تذکيه مادرش می باشد: **اول:** تام الخلقه باشد و پشم و مو درآورده باشد چه روح در آن دمیده شده باشد و چه ندمیده باشد، دوم: بیشتر از مقدار متعارف در شکافتن شکم مادرش نماند، و خارج ساختن آن بعد از ذبح تأخیر نیندازند، پس اگر سستی شود و به این دلیل جنین بمیرد بنا بر احتیاط واجب حرام است. (حضرت امام)

با وجود چند شرط خوردنش حلال است و تذکيه اش به تذکيه مادرش می باشد: **اول:** تام الخلقه باشد و پشم و مو درآورده باشد (سیستانی، گلپایگانی، صافی: چه روح در آن دمیده شده باشد و چه ندمیده باشد). **دوم:** بیشتر از مقدار متعارف در شکافتن شکم مادرش، و خارج ساختن آن بعد از ذبح تأخیر نیندازند، پس اگر سستی شود و به این دلیل جنین بمیرد حرام است. **سوم:** مرگ جنین قبل از مرگ مادرش نباشد. (آیت الله سیستانی)

اگر خلقتش کامل باشد و مو یا پشم بر بدنش روییده باشد، در این صورت با ذبح مادرش آن هم حلال و پاک است. (آیت

الله مکارم)

۲. سید محمد حسن بنی هاشمی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۲۵۸۳؛ سیستم مدیریت سایت مقام معظم رهبری، استفتائات نمایندگی

۳. سید محمد حسن بنی هاشمی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۲۵۹۰ و ۲۶۰۸؛ سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله - ترجمه، ج ۳، ص: ۲۶۷ کتاب الصيد و الذبائح، القول فی الذبائح، م ۲۱؛ سید

علی خامنه ای، سابت، استفتائات جدید؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۸۳؛ م ۸۶۱؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۲، ص: ۴۱۶. سؤال ۱۲۲۷؛ ناصر مکارم شیرازی، سایت،

استفتائات، خوردنی ها و آشامیدنی ها، چهارپایان، گوساله ای که از شکم گاو ذبح شده خارج شده؛

۲- اگر مادرش زنده باشد یا بدون تذکيه مرده باشد وجنين مرده از شکم خارج شود جنين حلال نمی‌شود.(حضرت امام، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)

ب: جنين از شکم مادرش زنده خارج شود^۴

در این صورت فقط با تذکيه شدن(ذبح یا نحر و...) حلال می‌شود.(حضرت امام، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)
نکته: در حکم تذکيه جنين با تذکيه مادرش بين حيوانات حلال گوشت و حرام گوشت فرقی نیست البته در صورتی که آن حيوان قابلیت تذکيه را داشته باشد[البته جنين حيوان حرام گوشت در این صورت فقط پاک می‌شود ولی خوردنش حرام است.(آیت الله سیستانی)^۵

شرایط سربریدن حيوان

احکام مربوط به ذبح کننده(ذابح)

ذبح کننده باید دارای چه شرایطی باشد و چه اموری را باید رعایت کند؟

شرایط ذبح کننده و اموری را که باید رعایت کند عبارتند از:

۱- اسلام^۶

کسی که سر حيوان را می‌برد باید مسلمان یا در حکم آن باشد مانند کسی که متولد از مسلمان است.(حضرت امام، آیت الله سیستانی)

ذبح کننده بنابر احتیاط واجب باید مسلمان باشد، ناصبی‌ها یعنی کسانی که با اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله دشمنی دارند در حکم کفارند.(آیه الله العظمی مکارم)

مسلمانی که در انجام تکالیف شرعی کوتاهی می‌کند^۷

اگر به یگانگی خدا و نبوت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) اعتقاد دارد، ذبیحه او با رعایت شرایط شرعی دیگر حلال است، هر چند در انجام عبادات و وظایف اسلامی مقصر باشد.(آیه الله العظمی مکارم)
اگر شرایط ذبح را مراعات نماید اشکال ندارد.(آیت الله سیستانی)

ذبح حيوان توسط اهل کتاب

ذبح حيوان توسط اهل کتاب چه حکمی دارد؟^۸

کافر کتابی اگر سر حيوان را ببرد هر چند «بسم الله» هم بگوید، - بنابر احتیاط واجب - آن حيوان حلال نمی‌شود.(آیه الله العظمی سیستانی)

۴. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله-ترجمه، ج ۳، ص: ۲۶۷ کتاب الصيد و الذبائح، القول فی الذبائح، م ۲۱؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۸۳ م ۸۶۱؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۲، ص: ۴۱۶، سؤال ۱۲۲۷؛ ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتاءات، بره نارس که از شکم گوسفند بیرون بیاید؛ سید محمد حسن بنی هاشمی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۲۶۰۸؛

۵. سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۸۳ م ۸۶۱؛

۶. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله-ترجمه، ج ۳، ص: ۲۵۷ کتاب الصيد و الذبائح، القول فی الذبائح، م ۱؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۶ م ۸۳۸؛ ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص: ۴۳۱ م ۲۲۲۳؛

۷. ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۲، ص: ۴۰۸، سؤال ۱۱۸۵؛

۸. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله-ترجمه، ج ۳، ص: ۲۵۷ کتاب الصيد و الذبائح، القول فی الذبائح، م ۱؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۶ م ۸۳۸؛ سید علی خامنه ای، استفتاءات نمایندگی ها، شماره استفتاء: ۶۲۴۸۹۵؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۲، ص: ۴۱۰، سؤال ۱۱۹۴؛

ذبیحه اهل کتاب حرام است.(حضرت امام، امام خامنه ای)
ذبیحه اهل کتاب حلال نیست؛ هرچند پاک است.(آیه الله العظمی مکارم)

۲- شیعه بودن(حکم ذبح سایر فرقه های اسلامی)^۹

آیا در ذبح کننده شیعه بودن شرط است؟ ملاک و معیار حلیت و یا حرمت حیوان ذبح شده توسط فرقه های مختلف شیعه و فرق اهل سنت مثل: حنفی، مالکی و... چیست ؟
نکته: نظر فقها در بحث «ذبح کننده و یا نحر کننده جهت قربانی حج در منی» با غیر آن متفاوت است که برای این نکته به مناسک حج رجوع کنید.
ایمان در ذابح شرط نیست؛ پس ذبیحه همه فرقه های اسلام حلال است غیر از ناصبی اگر چه اظهار اسلام نماید.(حضرت امام و امام خامنه ای)

در کسی که حیوان را ذبح می کند شرط نیست که شیعه باشد بلکه حیوان ذبح شده توسط تمام فرقه های مسلمین حلال می باشد بجز فرقه هایی که خود را مسلمان می نامند ولی محکوم به کفر^{۱۰} می باشند (آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)
حکم ذبح فرقه های مختلف اسلامی

نکته: در دو عنوان قبل مشخص شد که در ذابح مسلمان بودن کفایت می کند لذا هر یک از فرقه های اسلامی که محکوم به کفر نباشند ذبیحه آنها حلال است و فرقه های ذکر شده موارد ذکر شده در کلام فقها می باشند که معیار در همه آنها همین نکته است.

علی اللهی[اهل حق]ودراویش^{۱۱}

پیروان فرقه اهل حق و علی اللهی ها اگر اعتقاد داشته باشند که امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب(ع) خدا است «تعالی الله عن ذلک علواً کبیراً» حکم آنها مانند غیر مسلمان هایی است که اهل کتاب نباشند یعنی کافر و نجس می باشند و گرنه چنانچه توحید و نبوت و هیچ یک از ضروریات دین اسلام را انکار نکنند و معتقد به نقصی در رسالت رسول اکرم(صلی الله علیه و آله) نباشند حکم به کفر و نجاست آنها نمی شود.(امام خامنه ای)
در صورتی که به یگانگی خدا و نبوت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) معتقد باشند، ذبیحه آنها حلال است.(آیه الله العظمی مکارم)

اگر معتقد به الوهیت آن حضرت باشند یا منکر ضروری دین باشند بنحوی که مستلزم تکذیب رسالت باشد کافر و نجس اند و ذبح آنها حرام است.(آیه الله العظمی سیستانی)

۹. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله-ترجمه، ج ۳، ص: ۲۵۷، کتاب الصيد و الذبائح، القول فی الذبائح؛ سید علی خامنه ای، استفتاءات نمایندگی ها، کد پیگیری: ۵۲۶۲۰۳۹۲۳، شماره استفتاء: ۷۳۷۵۶۰؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۶ الفصل الثانی فی الذبائح و النحر م ۸۳۸؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۲، ص: ۴۱۰ سوال ۱۱۹۳؛
۱۰. سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۶ (در کتاب طهارت از منهاج الصالحین آیه الله سیستانی، ج ۱، ص: ۱۳۹ در شمار اعیان نجسه آمده است: التاسع: الکافر، و هو من لم یتحل دیناً، أو اتحل دیناً غیر الإسلام أو اتحل الإسلام و جد ما یعلم أنه من الدین الإسلامی بحیث رجع جده إلى إنکار الرسالة و لو فی الجملة بأن يرجع إلى تکذیب النبی صلی الله علیه و آله فی بعض ما بلغه عن الله تعالی فی العقائد کالمعاد أو فی غیرها کالأحكام الفرعیة، و أما إذا لم يرجع جده إلى ذلک بأن کان بسبب بعده عن محیط المسلمین و جهله بأحكام هذا الدین فلا یحکم بکفره).

۱۱. سید علی خامنه ای، استفتاءات نمایندگی ها، شماره استفتاء: ۴۵۰۲۵۰ و اجوبه س ۳۱۷، سیستانی، استفتاء شخصی حجه الاسلام امیری ش ۱۲۵ و ۱۴۳۱؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۲، ص: ۱۱۸۶؛

۳- جنسیت (مرد یا زن بودن ذبح کننده)^{۱۲}

آیا ذبح کننده باید مرد باشد؟

در ذبح مرد بودن شرط نیست بلکه ذبح کردن حیوان توسط زن هم صحیح است. (حضرت امام، آیت الله سیستانی، آیت

الله مکارم)

(آیت الله مکارم: ولی بهتر است تا دسترسی به مرد باشد زنان و کودکان را معاف دارند)

۴- بلوغ^{۱۳}

آیا ذبح حیوان توسط فرد نابالغ از لحاظ شرعی صحیح است؟

در ذبح بالغ بودن ذبح کننده شرط نیست بلکه بچه مسلمان اگر ممیز باشد (یعنی: خوب و بد را بفهمد و آشنا به عمل

ذبح و تذکيه حیوان باشد) می تواند سر حیوان را ببرد. (حضرت امام، آیت الله سیستانی)

بچه نابالغی که دستورات ذبح را می داند می تواند حیوان را ذبح کند، ولی بهتر است تا دسترسی به مرد باشد زنان و

کودکان را معاف دارند. (آیه الله العظمی مکارم)

۵- عقل^{۱۴}

آیا در ذابح، عقل شرط است؟

در ذابح عقل شرط نیست. (آیه الله العظمی سیستانی)

ذبح دیوانه اشکال دارد. (آیه الله العظمی مکارم)

۶- طهارت، سالم بودن و سایر شروط در ذبح کننده^{۱۵}

آیا غیر از شروط قبلی اموری مثل طهارت، ولد زنا نبودن، فاسق نبودن و... در ذابح شرط است؟

سالم بودن و پاک بودن و... در ذبح کننده شرط نیست لذا حیوانی که توسط فرد نابینا و جنب و حائض و ختنه نشده و ولد

الزنا و فاسق و... ذبح می شود حلال است. (حضرت امام، آیت الله سیستانی)

۷- اختیار^{۱۶}

آیا در ذابح اختیار شرط است؟

در ذابح اختیار شرط نیست لذا ذبیحه کسی که او را مجبور کرده اند- هر چند به ناحق- حلال است. (آیت الله سیستانی،

آیت الله مکارم)

۸- قصد سربریدن در وقت بریده شدن گلوئی حیوان^{۱۷}

آیا قصد ذبح در هنگام بریده شدن رگ های حیوان شرط است؟

۱۲. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله-ترجمه، ج ۳، ص: ۲۵۷، کتاب الصيد و الذبائح، القول فی الذبائح ۲؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۶ م ۸۳۹؛ ناصر مکارم شیرازی،

رساله توضیح المسائل، ص: ۴۳۱ م ۲۲۲۴؛ سید محمد حسن بنی هاشمی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۲۵۹۴؛

۱۳. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله-ترجمه، ج ۳، ص: ۲۵۷، کتاب الصيد و الذبائح، القول فی الذبائح ۲؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۶ م ۸۳۹؛ ناصر مکارم شیرازی،

رساله توضیح المسائل، ص: ۴۳۱ م ۲۲۲۴؛ سید محمد حسن بنی هاشمی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۲۵۹۴؛

۱۴. ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۲، ص: ۴۰۹ سوال ۱۱۹۱؛ سید علی سیستانی، سایت، پرسش و پاسخ «ذبح (سربریدن حیوان) س ۳۳؛

۱۵. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله-ترجمه، ج ۳، ص: ۲۵۷، کتاب الصيد و الذبائح، القول فی الذبائح ۲؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۶ م ۸۳۹؛ ناصر مکارم شیرازی،

استفتاءات جدید، ج ۲، ص: ۴۰۸ سوال ۱۱۸۳؛

۱۶. سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۶ م ۸۳۹؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۲، ص: ۴۰۸ سوال ۱۱۸۳؛

۱۷. سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۷ م ۸۴۰؛

باید بریده شدن گلو به قصد ذبح باشد، پس اگر چاقو از دست کسی بیفتد و گلوی حیوان را ناخواسته ببرد (تبریزی: اگرچه در این حال تسمیه را هم بگوید)، یا ذابح خواب یا مست یا بیهوش یا کودک یا دیوانه غیر ممیز باشد، یا برای مقصود دیگری چاقو را بر گلوی حیوان بکشد و اتفاقاً بریده شود، حلال نمی‌شود. (آیت الله سیستانی)

۹- استقبال (روبه قبله بودن ذبح کننده در وقت ذبح حیوان)^{۱۸}

[نکته: روبه قبله بودن حیوانی که ذبح می‌شود «ذبیحه» در ادامه در بخش «احکام مربوط به حیوان» از همین نوشته به تفصیل آمده است.]

روبه قبله بودن ذبح کننده در هنگام ذبح چه حکمی دارد؟
رو به قبله بودن ذابح شرط نیست؛ ولی احتیاط مستحب آن است که کسی که حیوان را سر می‌برد رو به قبله باشد. (حضرت امام، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)

۱۰- شرط بودن تسمیه (بردن نام خدا) و زمان آن^{۱۹}

آیا بردن نام خدا در ذبح حیوانات شرط است، این عمل در چه زمانی لازم می‌شود؟
ذبح کننده و یا نحر کننده باید هنگام سربردن یا پیش از آن در زمان متصل به آن (امام: یا مختصری قبل از آن - که متصل به ذبح است-) به نیت سربردن، نام خدا را ببرد (سیستانی: و گفتن تسمیه در زمان انجام مقدمات ذبح مثل وقت بستن حیوان کافی نیست). (حضرت امام، آیت الله سیستانی)
[تسمیه] هنگام قطع رگهای حیوان لازم است و مقارنت عرفیه کافی است. (آیت الله مکارم)^{۲۰}

سؤال: اگر چند ثانیه پیش از شروع به گفتن نام خدا، قطع رگها را آغاز کرده باشند، آیا ذبیحه حلال است؟
جواب: اشکال ندارد، مقارنه عرفیه کافی است. (آیه الله العظمی مکارم)^{۲۱}

مراد از تسمیه در ذبح^{۲۲}

مراد از تسمیه در ذبح حیوانات چیست؟

در ذکر نام خدا کیفیت مخصوصی و اینکه در ضمن «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» باشد معتبر نمی‌باشد؛ بلکه معیار صدق یاد نام خدا بر آن است پس کفایت می‌کند اینکه بگوید «بِسْمِ اللَّهِ» یا «اللَّهُ اکبر» یا «الحمد لله» یا «لا اله الا الله» و مانند اینها. (حضرت امام، آیت الله سیستانی)

۱۸. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله-ترجمه، ج ۳، ص: ۲۶۱، کتاب الصيد و الذبائح، القول فی الذبائح ۱۱ شرط اول؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۷ م ۸۴۲؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۲، ص: ۴۱۱ سؤال ۱۲۰۰؛

۱۹. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله-ترجمه، ج ۳، ص: ۲۶۱، کتاب الصيد و الذبائح، القول فی الذبائح ۱۱ شرط دوم؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۸، م ۸۳۸؛

۲۰. ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۲، ص: ۴۱۲ سؤال ۱۲۰۱

۲۱. ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۲، ص: ۴۱۳ سؤال ۱۲۱۰

۲۲. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله-ترجمه، ج ۳، ص: ۲۶۲، کتاب الصيد و الذبائح، القول فی الذبائح ۱۳ شرط دوم؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۹ م ۸۴۶؛ ناصر مکارم

شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص: ۴۳۱ م ۲۲۲۳؛

همین قدر که بگوید «بسم الله» یا «سُبْحان الله» یا بگوید «لا إله إلا الله» کافی است و به زبان فارسی یا هر زبان دیگر نیز جایز است. (آیه الله العظمی مکارم)

بر زبان جاری شدن نام خدا برای ذبح^{۲۳}

آیا نام خدا در ذبح باید بر زبان جاری شود، یا آن که بسم الله در قلب و دل هم کافی است؟
نکته: از اینکه در مسئله قبل همه می گویند «نام خدا را بگوید» می شود برداشت کرد که همه مراجع گفتن به زبان را لازم می دانند لیکن تصریح برخی از فقها هم بیان می شود:
نام خدا برای ذبح حیوان باید بر زبان جاری شود. (امام خامنه ای، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)

(مباشرت ذبح کننده در بردن نام خدا؛ تسمیه با ضبط صوت)^{۲۴}

آیا خود ذبح کننده باید نام خدا را ببرد و یا تسمیه کسی دیگر هم کافی است؟
باید خود ذبح کننده نام خدا را ببرد و بردن نام خدا توسط فرد دیگری کفایت نمی کند. (آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)

سؤال: آیا نام خدای متعال را باید همان شخص روشن کننده دستگاه و لو این که نزدیک و مقابل ذبیحه نباشد و فقط مثلاً یا الله یا الله بگوید یا آن که اگر دیگری هم بگوید کافی است؟
در ذبح با دستگاه باید همان شخصی که دستگاه را روشن می کند (سیستانی: همان کسی که کلید دستگاه را زده است) نام خدا را ببرد حضور در محل ذبح لازم نمی باشد. (آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)^{۲۵}

آیا تسمیه توسط وسایل الکتریکی و... مانند ضبط صوت کفایت می کند؟^{۲۶}

کفایت نمی کند. (آیه الله العظمی سیستانی)
احتیاط واجب آن است که ذابح بگوید. (آیه الله العظمی مکارم)

گفتن «الله» به تنهایی^{۲۷}

آیا گفتن «الله» به تنهایی به عنوان تسمیه در ذبح حیوان کفایت می کند؟
بنابر احتیاط واجب اکتفا به لفظ «الله» بدون آنکه چیزی را با آن مقرون نماید که کلام تامی شود که بر صفت کمال یا ثنا یا تمجید او دلالت نماید، صحیح نیست. (حضرت امام)
گفتن «الله» به تنهایی کفایت می کند. (آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)

۲۳. سید علی خامنه ای، استفتاء شخصی حجه الاسلام امیری، ش ۱۴۹۵۰، ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۲، ص: ۴۱۳ سوال ۱۲۱۲؛ سید علی سیستانی، استفتاء شخصی حجه الاسلام امیری، ش ۲۷۰۵؛

۲۴. سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۸ بعد از مساله ۸۴۳ خامس؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۱، ص: ۲۷۷ سوال ۹۶۶؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۱، ص: ۲۷۹ سوال ۹۷۶؛

۲۵. سید علی سیستانی، سایت، پرسش و پاسخ «ذبح (سربردن حیوان)»، س ۲؛ مکارم، سایت، استفتاءات، کشتن حیوانات، ذبح، بردن نام خدا، گفتن بسم الله توسط روشن کننده دستگاه.

۲۶. سید علی سیستانی، سایت، پرسش و پاسخ «ذبح (سربردن حیوان)»، س ۲۳؛ مکارم، سایت، استفتاءات، کشتن حیوان، ذبح، نحوه ذبح، پخش آیات قرآن هنگام ذبح؛ حسین نوری همدانی، سایت، کتابخانه، هزار و یک مسئله فقهی، ج ۱، س ۸۲۰

۲۷. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله - ترجمه، ج ۳، ص: ۲۶۳، کتاب الصيد و الذبائح، القول فی الذبائح ۱۳؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۹ م ۸۴۶؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۲، ص: ۴۱۳ سوال ۱۲۱۳؛

ذکر صلوات بجای تسمیه^{۲۸}

آیا در ذبح حیوان ذکر صلوات به عنوان تسمیه کفایت می‌کند؟

به احتیاط واجب کفایت نمی‌کند. (امام خامنه ای)

کافی است ولی بهتر است به آن اکتفا نشود. (آیه الله العظمی سیستانی)

کفایت نمی‌کند. (آیه الله العظمی مکارم)

بردن نام خدا به زبان غیر عربی^{۲۹}

آیا تسمیه در ذبح حتما باید به زبان عربی باشد؟

به احتیاط مستحب به عربی بگویید. (حضرت امام)

بردن نام خدا در ذبح به زبان فارسی یا هر زبان دیگری جایز است. (آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)

۲۸. سید علی خامنه ای، استفتاءات نمایندگی ها، شماره استفتاء: ۵۳۷۳۹۰؛ سید علی سیستانی، استفتاء خصوصی حرم (کد استفتاء: ۳۲۴۷۹۱)؛ ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتاءات، کشتن

حیوانات، ذبح، بردن نام خدا، گفتن صلوات به جای «بسم الله»

۲۹. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله-ترجمه، ج ۳، ص: ۲۶۳، کتاب الصيد و الذبائح، القول فی الذبائح ۱۳؛ سید علی سیستانی، منهج الصالحین، ج ۳، ص: ۸۴۶ م ۲۷۹؛ ناصر مکارم

شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص: ۴۳۱ م ۲۲۲۳؛

بردن اسماء و صفات مختلف خدا(غیر از نام الله)^{۳۰}

آیا در تسمیه بیان اسماء و صفات مختلف خداوند(غیر از الله) کفایت می کند؟

تعدی از لفظ «الله» به سایر اسمای حسنی مانند رحمن و باری و خالق و دیگر اسمهای خاص جایز می باشد؛ لیکن احتیاط مستحب اکتفاء نکردن است.(حضرت امام)

اکتفای به سائر اسماء حسنی خداوند(غیر از «الله») مثل الرحمن و الرحیم و الخالق و غیراینها در ذبح صحیح است.(آیه الله العظمی سیستانی)

۳۰. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله-ترجمه، ج ۳، ص: ۲۶۳، کتاب الصيد و الذبائح، القول فی الذبائح ۱۳؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۹ م ۸۴۶؛

قصد ذبح در هنگام بردن نام خدا^{۳۱}

آیا قصد ذبح در هنگام بردن نام خدا لازم است؟

در ذبح شرط است که ذکر نام خدا را به قصد این که بر ذبیحه باشد بیان کند لذا اگر بدون قصد سربریدن نام خدا را ببرد، حیوان حلال نمی‌شود. (حضرت امام، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم) اشکال دارد. (به احتیاط واجب حیوان حرام می‌شود). (آیه الله العظمی مکارم)

نبردن نام خدا از روی علم و عمد^{۳۲}

نبردن نام خدا از روی علم و عمد در ذبح حیوان چه حکمی دارد؟
اگر عمداً نام خدا را نبرد حیوان حرام می‌شود. (حضرت امام، آیت الله سیستانی)

نبردن نام خدا بخاطر جهل به مسأله (جهل به حکم)^{۳۳}

اگر در ذبح حیوان به علت جهل به وجوب تسمیه این عمل ترک شود آن ذبیحه چه حکمی دارد؟
اگر از روی جهل به مسأله نام خدا را نبرد، حیوان حلال نمی‌شود. (حضرت امام، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)

نبردن نام خدا از روی جهل به موضوع^{۳۴}

(جهل به موضوع در اینجا یعنی مثلاً می‌دانسته که تسمیه واجب است ولی چیزی را که صدق تسمیه نمی‌کرده را فکر می‌کرده به عنوان تسمیه کفایت می‌کرده).

اگر نمی‌دانسته که کفایت نمی‌کند اشکالی ندارد اما گفتن چیزی که صدق تسمیه نمی‌کند از روی عمد برای حلال شدن گوشت کافی نیست. (آیه الله العظمی مکارم)

[کسی که هنگام ذبح بجای «بسم الله» صلوات می‌فرستاده] اگر نمی‌دانسته اشکالی ندارد چون عبارت «الهم» در صلوات نوعی ذکر الله است ولی بنابر احتیاط عامداً اینکار را نکنند. (آیه الله العظمی مکارم)
اشتباه در بیان تسمیه در ذبح حیوان از روی جهل به موضوع چه حکمی دارد؟ (مثلاً می‌دانسته که تسمیه واجب است ولی چیزی را که صدق تسمیه نمی‌کرده را فکر می‌کرده به عنوان تسمیه کفایت می‌کرده و آن را می‌گفته). پاسخ: مورد سوال اشتباه در حکم است در هر صورت حیوان تذکیه نشده است.

نبردن نام خدا از روی فراموشی^{۳۵}

نبردن نام خدا از روی فراموشی در ذبح حیوان چه حکمی دارد؟

اگر از روی فراموشی نام خدا را نبرد اشکال ندارد. (حضرت امام، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)
احتیاط مستحب این است که هر وقت متوجه شد که نام خدا را فراموش کرده همان وقت نام خدا را ببرد. (آیت الله سیستانی)

۳۱. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله-ترجمه، ج ۳، ص: ۲۶۱، کتاب الصيد و الذبائح، القول فی الذبائح ۱۱ شرط دوم؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۸ م ۸۴۴؛ ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص: ۴۳۱ م ۲۲۲۳؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۲، ص: ۴۱۲ سؤال ۱۲۰۷؛

۳۲. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله-ترجمه، ج ۳، ص: ۲۶۱، کتاب الصيد و الذبائح، القول فی الذبائح ۱۱ شرط دوم؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۸ بعد از مسئله ۸۴۳ الخامس؛

۳۳. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله-ترجمه، ج ۳، ص: ۲۶۱، کتاب الصيد و الذبائح، القول فی الذبائح ۱۱ شرط دوم؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۸ بعد از مسئله ۸۴۳ الخامس، ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتاء شخصی، کد رهگیری: ۹۵۱۰۲۵۰۰۶۹؛

۳۴. ناصر مکارم شیرازی، استفتاء شخصی از سایت، کد رهگیری: ۹۵۱۱۱۱۰۰۳۷ و پیک احکام شماره ۶ صفحه ۴ سؤال ۷؛

۳۵. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله-ترجمه، ج ۳، ص: ۲۶۱، کتاب الصيد و الذبائح، القول فی الذبائح ۱۱ شرط دوم؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۸ بعد از مسئله ۸۴۳ الخامس؛ بعد از مسئله ۸۴۳ الخامس؛ ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص: ۴۳۱ م ۲۲۲۳؛

ذبح انسان لال^{۳۶}

آیا ذبح حیوان توسط انسان لال (که قادر به تسمیه نیست) صحیح است، در صورت صحت، ادای تسمیه به چه صورت باید انجام پذیرد؟

[انسان لال تسمیه را] به هر نحو می تواند بگوید کفایت می کند. (امام خامنه ای)

ذبح حیوان توسط انسان لال جایز است و تسمیه فرد لال به این نحو است که زبان و لب های خود را همانند کسی که تسمیه را تلفظ می کند حرکت دهد و با انگشت هم به آن [به سمت خدا «آسمان»] اشاره کند (سیستانی: این نحو تسمیه در مورد کسی است که از ابتدا لال بوده است ولی کسی که به جهت عارضی ای لال شده در حالی که به لفظ آن ملتفت است باید هر مقدار از تسمیه را که می تواند به زبان بیاورد و در صورت ناتوانی در حالی که تسمیه را به قلبش خطور می دهد زبان و لب هایش را حرکت دهد و با انگشتش به آن [به سمت خدا «آسمان»] اشاره کند و این کار به نحوی باشد که شبیه به حالت تمکن از بیان تسمیه باشد، و در صورت ناتوانی از این کار به هر نحو که این کار را انجام دهد کفایت می کند). (آیت الله سیستانی)

تسمیه گرفتن اشخاص لال که قدرت بر ادای درست سخن ندارند، در صورتی که دسترسی به افراد سالم نباشد، کافی است. (آیه الله العظمی مکارم)

یک تسمیه در ذبح چندین حیوان^{۳۷}

آیا برای ذبح تعدادی از حیوانات یک بار تسمیه کافی است یا باید برای ذبح هر یک از آنها یک بسمله گفته شود؟ برای هر مرغ [حیوان] جداگانه باید «بسم الله» بگوید. مگر آنکه چند مرغ را یکجا بخواباند برای ذبح کردن، که یک بسم الله برای آن چند مرغ کافی است به شرط صدق واقع شدن نام خدا بر آن. (حضرت امام)

برای آن دسته از مرغ ها که بعد از گرفتن «بسم الله»، توسط دستگاه با هم ذبح می شوند گفتن یک «بسم الله» کفایت می کند و برای دسته بعدی که فرصت گفتن «بسم الله» می باشد باید «بسم الله» تکرار شود. (امام خامنه ای)

برای هر یک باید بسم الله گفته شود و اگر چند عدد آنها را همزمان ذبح کند یک بار «بسم الله» کافی است. (آیه الله العظمی سیستانی)

اگر ماشین [ذبح طیور] مرتباً کار می کند احتیاط آن است که مرتباً نام خدا را تکرار کنند، هر چند همراه یک بسم الله چندین حیوان ذبح شود. (آیه الله العظمی مکارم)

۱۱- وحدت یا تعدد ذبح کننده^{۳۸}

آیا ذبح حیوان باید توسط یک نفر صورت پذیرد؟

لازم نیست. (امام خامنه ای)

در ذبح شرعی حیوان یکی بودن ذبح کننده شرط نمی باشد لذا انجام ذبح توسط دو نفر و به طور مشترک جایز است به این صورت که هردوی آنها چاقو را در دست بگیرند و باهم حیوان را ذبح کنند یا که یکی از آنها برخی از رگها را ببرد و دیگر

۳۶. سید علی خامنه ای، استفتاءات نمایندگی ها، شماره استفتاء: ۵۳۷۳۹۰؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۸م ۸۴۵، ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۲، ص:

۴۱۲سؤال ۱۲۰۴؛

۳۷. سید روح الله خمینی، استفتاءات، ج ۲، ص: ۴۹۶؛ سید علی خامنه ای، سایت (http://www.leader.ir/fa)، پرسش های متداول، احکام ذبح و صید، تکرار «بسم الله» هنگام ذبح

مرغ با دستگاه ۳۹۷؛ سید علی سیستانی، سایت، پرسش و پاسخ «ذبح (سربریدن حیوان) س ۲؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۱، ص: ۲۷۹سؤال ۹۷۳؛

۳۸. سید علی خامنه ای، استفتاءات نمایندگی ها، شماره استفتاء: ۵۳۷۳۹۲؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۸۱م ۸۵۶؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۲، ص:

۴۰۸سؤال ۱۱۸۴؛

رگ های دیگر را و [در ذبح اشتراکی] باید تسمیه توسط هردو فرد انجام شود و تسمیه یکی از دیگری کفایت نمی کند. (آیت الله سیستانی)

[در ذابح شرط نیست که یک نفر باشد و در صورت تعدد] اگر هر دو بسم الله بگویند، ذبیحه حلال است و اگر هر کدام نیمی از آن را بگویند، و یا یکی بگوید و دیگری نگوید حلال نیست. (آیت الله مکارم)

۱۲- ذبح با دستگاه های امروزی^{۳۹}

ذبح با دستگاه های صنعتی امروزی چه حکمی دارد ؟

حیوانی که با ماشین های جدید ذبح می شود اگر چه تمام شرایط ذبح در آن جمع باشد حرام است، تا چه رسد به اینکه ذبح از پشت سر یا بدون استقبال به قبله باشد. پس ذبح به وسیله ماشین ها حرام و نجس و مردار است که خوردن آنها و همچنین خرید و فروش آنها، جایز نیست. و فروشنده مبلغی را که در مقابل آن گرفته است مالک نمی شود و در مقابل مشتری ضامن است، ولی گوشت هایی که در بازار مسلمانان فروش می رود و احتمال داده می شود که به طور شرعی ذبح شده باشد، حلال و خرید و فروش آن جایز است. (حضرت امام)

در ذبح حیوانات [با دستگاه های جدید] علاوه بر لزوم مراعات شرایط ذبح اسلامی، شرط است ذبح به ذابح مستند باشد به این گونه که او حیوان را آماده کند برای سر بریدن و کارد ماشینی را به گلوئی حیوان بکشد، اما اگر به این گونه باشد که حیوان را به تدریج از مقابل کارد ماشینی می گذرانند، کفایت نمی کند. (امام خامنه ای)

اگر کارد آن آهن باشد و کسی که آن را روشن می کند مسلمان باشد و ذبیحه رو به قبله باشد و همراه با ذبح تسمیه بگوید هر چند با یک تسمیه چندین حیوان ذبح شود ولی او مرتب تسمیه بگوید اشکال ندارد. (آیه الله العظمی سیستانی)

اگر تمام شرایط معتبر در ذبح شرعی مراعات شود پاک و حلال است. (آیت الله مکارم)

احکام مربوط به حیوان

۱- زنده بودن حیوان در موقع ذبح^{۴۰}

آیا لازم است در وقت ذبح حیوان زنده باشد؟

لزوم زنده بودن حیوان در وقت ذبح مورد اجماع فقها است و از مسائل متعدد بحث ذبح قابل برداشت است و تنها تصریح چند تن از فقها را ذکر می کنیم.

در وقت ذبح حیوان باید زنده باشد. (حضرت امام، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)

۲- استقرار حیات حیوان در حال ذبح^{۴۱}

استقرار حیات حیوان در حال ذبح به چه معناست و آیا این امر در ذبح حیوان شرط است؟

۳۹. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله-ترجمه، ج ۴، ص: ۴۷۷ بحنی پیرامون مسائل مستحدثه، و از جمله آنها تشریح و ترقیع است، چند فرع، فرع دوم؛ سید محمد حسن بنی هاشمی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۲۸۸۷؛ سید علی خامنه ای، سایت <http://www.leader.ir/fa/book/> پرسش های متداول، ۳۹۶، ذبح حیوانات با دستگاه های جدید؛ سید علی سیستانی، سایت، پرسش و پاسخ «ذبح (سربریدن حیوان)» س ۲۵؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۱، ص: ۲۷۸ سوال ۹۶۹؛

۴۰. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله-ترجمه، ج ۳، ص: ۲۶۳، کتاب الصيد و الذبابة، القول فی الذبابة ۱۴ و ۷؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۸۱ م ۸۵۳؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۲، ص: ۴۱۴۵ سوال ۱۲۱۴؛ ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص: ۴۳۰ م ۲۲۲۱؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۲، ص: ۴۱۱ سوال ۱۱۹۸؛

۴۱. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله-ترجمه، ج ۳، ص: ۲۶۳، کتاب الصيد و الذبابة، القول فی الذبابة ۱۴؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۸۱ م ۸۵۳؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۲، ص: ۴۱۴۵ سوال ۱۲۱۴؛

استقرار حیات حیوان (به این معنا که مشرف بر مرگ نباشد به طوری که مثل آن نتواند، یک روز یا نصف روز زنده بماند) در حلال بودن ذبیحه شرط نیست بلکه معتبر آن است که در وقت ذبح حیوان زنده باشد و لو اینکه در شرف مردن باشد^{۴۲}.(حضرت امام، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)

پرسش: در اینجا اول گلوله ای به سر حیوان شلیک می کنند و بعد آن را ذبح می نمایند. اگر قبل از جان دادن حیوان، فرد مسلمانی حیوان حلال گوشت را ذبح کند گوشت آن حلال است؟

پاسخ: حلال است.(آیه الله العظمی سیستانی)^{۴۳}

بی هوشی منافات با استقرار حیات ندارد.(آیه الله العظمی مکارم)^{۴۴}

شک وارد کردن و ضربه زدن به حیوان قبل از ذبح^{۴۵}

س: در روش های جدید برای ذبح مرغ ابتدا بوسیله برق یک شوک به مرغ می دهند تا مرغ بی حال شود و برای ذبح تقلا نکند بعضی از مرغ ها بوسیله این شوک می میرند آیا با علم به این موضوع خوردن مرغ شرعاً اشکال دارد یا خیر؟
(ج) اگر بقیه شرایط ذبح شرعی رعایت می شود، تا یقین پیدا نکرده اید که حیوان در اثر شوک مرده است، استفاده از آن ممانعی ندارد.(امام خامنه ای)

س- آیا می توان گاو را قبل از ذبح کردن به وسیله چوب یا سنگ یا چکش با زدن به سرش بی حس کرد و سپس آن را ذبح کرد؟

ج- حیوان اگر در موقع ذبح کردن جان داشته باشد، گرچه با ذبح کردن حلال می شود، ولی زدن حیوان برای بی حس کردن آن، جایز نیست.(حضرت امام)

س- اگر حیوانات را قبل از ذبح شوک برقی دهند به طوری که قبل یا بعد از ذبح هیچ حرکتی نکند یا حرکت کمی بکند، با فرض این که در هر صورت خونی از آنها نیاید یا بیاید، آیا اینها حلالند یا حرام و میتة؛ و خرید و فروش و بهای آنها چه حکمی دارد؟

ج: در صورتی که حیوان بعد از شوک، زنده باشد و ذبح شرعی بشود حلال است و خوردن و خرید و فروش آن جایز است ولی از خونهای داخل آن پرهیز کنید.(آیه الله العظمی مکارم)

۳- روبه قبله بودن حیوان در هنگام ذبح

نحوه استقبال (روبه قبله کردن) حیوان^{۴۶}

^{۴۲} . امام، سیستانی،: لذا اگر که شکمش پاره شود و روده هایش خارج شود و آنک ه از قفا ذبح شود که رگهایش باقی باشند و آنکه از بلندی افتاده باشد و مانند اینها در صورتی که قبل از مردن ذبح شود با بودن سایر شرایط اشکالی ندارد(امام: پس اگر زنده بودن آن معلوم باشد که همان است و گر نه کاشف آن حرکت بعد از ذبح است و لو اینکه مختصر باشد)(صافی، گلپایگانی: و یا خروج خون به اندازه معمول)

^{۴۳} . سید علی سیستانی، سایت، پرسش و پاسخ «ذبح(سربردن حیوان) س ۸

^{۴۴} . ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۲، ص: ۴۱۴ سوال ۱۲۱۵

^{۴۵} . سید روح الله خمینی، استفتاءات، ج ۲، ص: ۴۹۶ س ۷؛ سید علی خامنه ای، سایت، <http://farsi.khamenei.ir/>، استفتاءات جدید، حلیت و حرمت حیوانات؛ ناصر مکارم شیرازی،

سایت، استفتاءات، کشتن حیوانات، ذبح، احکام ذبح، شوک برقی قبل از ذبح؛

^{۴۶} . سید روح الله خمینی، تحریر الوسیلة-ترجمه، ج ۳، ص: ۲۶۱، کتاب الصيد و الذبابة، القول فی الذبابة ۱۱ شرط اول؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۷ م ۸۴۳؛ ناصر مکارم

شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص: ۴۳۱ م ۲۲۲۳؛

روبه قبله بودن حیوان در هنگام ذبح باید به چه نحوه باشد؟

باید محل ذبح حیوان (جایی که باید بریده شود) و قسمت های جلوی بدنش را رو به قبله نماید. (حضرت امام)
اگر نشسته یا ایستاده باشد رو به قبله بودن آن همانند رو به قبله بودن انسان در نماز است و اگر حیوان بر طرف راست یا چپ خوابیده باشد باید محل بریدن و شکم حیوان رو به قبله باشد و لازم نیست پاها و دستها و صورت آن رو به قبله باشد. (آیه الله العظمی سیستانی)

در موقع سر بریدن باید جلو بدن حیوان رو به قبله باشد، در مثل گوسفند و طیور معمولاً آنها را می خوابانند بطوری که سر و سینه و پاها آن رو به قبله باشد، و در صورتی که ایستاده ذبح یا نحر کنند باید سر و دستها رو به قبله باشد. (آیه الله مکارم)

استقبال حیوان به پهلوی راست یا چپ^{۴۷}

آیا می توان حیوان را برای ذبح به پهلوی راست یا چپ خواباند؟
در صورت رعایت شرایط استقبال و سایر شرایط به هر دو طرف صحیح است. (حضرت امام، آیت الله مکارم، آیت الله سیستانی)

ذبح حیوان در حالت ایستاده^{۴۸}

آیا ذبح حیوان به صورت ایستاده صحیح است؟
ذبح حیوان در حالت ایستاده به نحوی که محل ذبح و جلو بدن حیوان رو به قبله باشد، اشکال ندارد ولی اگر سر به سمت قبله باشد ولیکن مقادیم بدن به سمت زمین باشد صحیح نیست. (امام خامنه ای)
[با رعایت شرایط ذبح شرعی از جمله روبه قبله بودن حیوان] اشکالی ندارد، اگر حیوان در وقت ذبح نشسته یا ایستاده باشد رو به قبله بودن آن همانند رو به قبله بودن انسان در نماز است. (آیه الله العظمی سیستانی)
ذبح ایستاده کافی نیست، اما اگر راهی ندارند ذبح بصورت ایستاده مانعی ندارد ولی نحر شتر بصورت ایستاده اشکالی ندارد ولی اگر در حالی که زانوهای را به زمین زده یا به پهلو خوابیده و جلو بدنش رو به قبله است کارد در گودی گردنش فرو کنند آن هم اشکالی ندارد، در صورتی که ایستاده ذبح یا نحر کنند باید سر و دستها رو به قبله باشد. (آیه الله العظمی مکارم)

ذبح شتر مرغ به صورت ایستاده^{۴۹}

آیا ذبح شتر مرغ به صورت ایستاده و یا زانو زده به طرف قبله صحیح است یا خیر؟
شتر مرغ حکم سایر پرندگان را دارد. (امام خامنه ای)
جایز نیست. (آیه الله العظمی مکارم)
نکته: (امام خامنه ای، آیت الله سیستانی) همانطور که در عنوان ذبح حیوان در حالت ایستاده آمد این کار را اجازه می دهند.

حکم کسی که یقین به قبله ندارد در ذبح حیوان^{۵۰}

۴۷. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله-ترجمه، ج ۳، ص: ۲۶۱، کتاب الصيد و الذبائح، القول فی الذبائح، ۱۲؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۷؛ ناصر مکارم شیرازی،

استفتاء شخصی از سایت، کد رهگیری: ۹۵۱۱۱۷۰۱۶۷

۴۸. سید علی خامنه ای، استفتاءات نمایندگی ها، شماره استفتاء: ۵۲۷۳۹۰؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاء شخصی حجه الاسلام امیری، ش ۹۱۸۹۹؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳،

ص: ۲۷۷؛ ۸۴۳؛ ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتاء شخصی، کد رهگیری: ۹۵۱۰۲۵۰۰۶۹ و کد رهگیری: ۹۴۱۰۱۲۰۰۴۵

۴۹. سید علی خامنه ای، استفتاءات نمایندگی ها، شماره استفتاء: ۵۲۷۳۹۰؛ استفتاء شخصی حجه الاسلام امیری از آیت الله: ناصر مکارم شیرازی، ش ۱۳۱۹۵۸

کسی که یقین به قبله ندارد اگر بخواهد حیوانی را ذبح کند چگونه باید عمل کند؟
 کسی که نتواند یقین (سیستانی: یا آنچه در حکم یقین است) به قبله پیدا کند، اگر بخواهد غیر از نماز کاری کند که باید رو به قبله انجام داد، مثلاً بخواهد سر حیوانی را ببرد، باید به گمان عمل نماید و اگر گمان ممکن نیست به هر طرف که انجام دهد صحیح است. (حضرت امام، آیت الله سیستانی)
 سر بریدن حیوانات نیز باید رو به قبله باشد و هر گاه قبله را پیدا نکند، باید به گمان خود عمل نماید و اگر تحصیل گمان ممکن نیست و نیاز به سر بریدن حیوان دارد به هر طرف که انجام دهد صحیح است و در مورد دفن مسلمان که باید رو به قبله باشد نیز به همین ترتیب باید عمل کرد. (آیه الله العظمی مکارم)

ذبح حیوان به غیر جهت قبله با علم و عمد و توانایی^{۵۱}

ذبح حیوان به غیر جهت قبله با علم و عمد و توانایی چه حکمی دارد؟
 کسی که می داند باید حیوان را رو به قبله سر ببرد اگر عمداً حیوان را رو به قبله نکند، حیوان حرام می شود. (حضرت امام، امام خامنه ای، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)

ذبح حیوان به غیر جهت قبله به علت جهل به حکم^{۵۲}

ذبح حیوان به غیر جهت قبله به علت جهل به حکم چه حکمی دارد؟
 اشکالی ندارد. (حضرت امام، امام خامنه ای، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)
 [توجه به این نکته لازم است که بر خلاف استقبال در مورد تسمیه ذکر نکردن آن را از روی جهل به حکم از نظر مشهور فقها موجب حرمت ذبیحه می شود]
 س- برادران اهل تسنن در هنگام سر بریدن، پیشانی گوسفند را رو به قبله قرار می دهند و محلّ کارد و دست و پا را رو به قبله قرار نمی دهند، خوردنش برای ما اشکال دارد یا نه؟ خودشان سر می برند و همه علمایشان حلال می دانند نمی دانم فتوایشان همین است یا طور دیگری است؟
 ج- مورد سؤال از موارد جهل به حکم است که ذبیحه حلال می باشد لذا خوردنش اشکال ندارد. (حضرت امام، امام خامنه ای)^{۵۳}

نکته: از آنجا که سایر فقها هم که در بالا ذکر شد ترک تسمیه را از روی جهل به حکم اشکال نمی گرفتند به نظر ایشان هم ذبیحه اهل سنت حلال است.

ذبح حیوان به غیر جهت قبله از روی فراموشی^{۵۴}

ذبح حیوان به غیر جهت قبله از روی فراموشی چه حکمی دارد؟

۵۰. سید محمد حسن بنی هاشمی، توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۷۸۷؛ ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، م ۷۲۵؛ سید علی سیستانی، توضیح المسائل جامع ج ۱ م ۹۲۷
 ۵۱. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله-ترجمه، ج ۳، ص: ۲۶۱، کتاب الصيد و الذبائح، القول فی الذبائح م ۱۱ شرط اول؛ سید علی خامنه ای، سایت، استفتائات جدید، روبه قبله بودن؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۷ م ۸۴۰؛ ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص: ۴۳۱ م ۲۲۲۳
 ۵۲. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله-ترجمه، ج ۳، ص: ۲۶۱، کتاب الصيد و الذبائح، القول فی الذبائح م ۱۱ شرط اول؛ سید علی خامنه ای، سایت، http://www.leader.ir/fa/book/، سوالات متداول، ذبح و صید، ذبیحه اهل تسنن؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۷ مسأله ۸۴۰؛ ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص: ۴۳۱ مسأله ۲۲۲۳
 ۵۳. سید روح الله خمینی، استفتاءات، ج ۲، ص: ۴۹۵ س ۶؛ سید علی خامنه ای، سایت، http://www.leader.ir/fa/book/، سوالات متداول، ذبح و صید، ذبیحه اهل تسنن؛
 ۵۴. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله-ترجمه، ج ۳، ص: ۲۶۱، کتاب الصيد و الذبائح، القول فی الذبائح م ۱۱ شرط اول؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۷ مسأله ۸۴۰؛ ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص: ۴۳۱ مسأله ۲۲۲۳

اشکالی ندارد. (حضرت امام، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)

ذبح حیوان به غیر جهت قبله به علت اشتباه در تشخیص طرف قبله^{۵۵}

ذبح حیوان به غیر جهت قبله به علت اشتباه در تشخیص جهت قبله چه حکمی دارد؟

اشکالی ندارد. (حضرت امام، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)

ذبح حیوان به غیر جهت قبله به علت ناتوانی از رو به قبله کردن حیوان^{۵۶}

ذبح حیوان به غیر جهت قبله به علت ناتوانی از رو به قبله کردن حیوان چه حکمی دارد؟

اگر نتواند حیوان را رو به قبله نماید، این شرط ساقط می شود. (حضرت امام)

در صورتی که حیوان چموش باشد، یا در چاه، یا چاله ای افتاده باشد و ناچار باشد آن را ذبح کند، به هر طرف ذبح کند

اشکال ندارد. (آیت الله سیستانی)

نحو ذبح حیوان سرکشی که امکان ذبح آن نیست^{۵۷}

حیوان سرکشی که امکان ذبح آن به نحو معمولی نیست چگونه باید ذبح شود؟

حیوان سرکشی که نمی توان آن را مطابق دستور شرع ذبح کرد و همچنین حیوانی که در چاه افتاده و امکان ذبح آن مطابق دستور شرع نیست و احتمال دارد در آنجا بمیرد، چنانچه با چیز برنده ای مانند کارد جایی از بدنش را زخم کنند و در اثر آن زخم جان دهد حلال است و رو به قبله بودن آن لازم نیست، ولی باید شرایط دیگری که برای سر بریدن حیوانات گفته شد دارا باشد. (حضرت امام، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)

ذبح حیوان به غیر جهت قبله به علت ترس از مرگ حیوان در اثر معطلی^{۵۸}

آیا در صورت ترس از مرگ حیوان در اثر معطلی برای رو به قبله کردنش می توان حیوان را به غیر جهت قبله ذبح کرد؟

در صورتی که اصلاً امکان رو به قبله کردن نباشد اشکال ندارد. (امام خامنه ای)

در این صورت ذبح به غیر جهت قبله اشکالی ندارد. (آیت الله سیستانی)

ذبح مسلمانی که معتقد نیست باید حیوان رو به قبله ذبح شود^{۵۹}

ذبح مسلمانی که معتقد نیست باید حیوان رو به قبله ذبح شود چه حکمی دارد؟

ذبح مسلمانی که معتقد نیست باید رو به قبله ذبح شود، صحیح است. (آیت الله سیستانی)

حضرت امام و امام خامنه ای این مطلب را داخل در جهل به حکم دانستند (رجوع شود به عنوان «ذبح حیوان به غیر

جهت قبله به علت جهل به حکم»)

رو به قبله بودن حیوان پس از ذبح^{۶۰}

۵۵. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله - ترجمه، ج ۳، ص: ۲۶۱، کتاب الصید و الذبائح، القول فی الذبائح ۱۱ شرط اول: سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۷ مسأله ۸۴۰؛ ناصر

مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص: ۴۳۱ مسأله ۲۲۲۳؛

۵۶. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله - ترجمه، ج ۳، ص: ۲۶۱، کتاب الصید و الذبائح، القول فی الذبائح ۱۱ شرط اول: سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۷ مسأله ۸۴۰؛

۵۷. سید محمد حسن بنی هاشمی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۲۵۹۸؛ سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله - ترجمه، ج ۳، ص: ۲۶۵، کتاب الصید و الذبائح، القول فی الذبائح ۱۹؛ سید علی

سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۸۲، مسأله ۸۶۰؛ ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتائات، کشتن حیوانات، ذبح، رو به قبله بودن حیوان؛

۵۸. سید علی خامنه ای، استفتاءات نمایندگی ها، کد پیگیری: ۵۲۶۲۰۳۹۲۳، شماره استفتاء: ۷۳۷۵۶۰؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۷ مسأله ۸۴۱؛

۵۹. سید علی سیستانی، توضیح المسائل، م ۲۶۱۱ سوم

۶۰. مناسک حج (محشی)، ص: ۵۱۶ س ۱۱۲۰؛

آیا لازم است حیوان پس از اتمام ذبح شرعی تا زمان جان دادن روبه قبله باشد؟
رو به قبله بودن در حال قطع رگهای چهارگانه کافی است، (و پس از آن لازم نیست). (حضرت امام، امام خامنه ای، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)

انحراف از قبله^{۶۱}

انحراف ذبیحه از قبله تا چه مقدار بی اشکال است؟
به مقداری که عرفاً آن را رو به قبله بگویند کافی است. (امام خامنه ای، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)

۵ و ۶- خروج خون متعارف- حرکت حیوان بعد از ذبح خلاصه نظر فقها در مورد این دو شرط

الف: یقین به زنده بودن حیوان در وقت ذبح باشد^{۶۲}

آیا در صورتی که یقین به زنده بودن حیوان در وقت ذبح باشد برای حلیت حیوان نیازی به خروج خون متعارف و یا حرکت حیوان بعد از ذبح می باشد؟
اگر یقین دارید قطع اعضای چهارگانه قبل از خروج روح بوده، حلال است [و در این صورت نیازی به هیچ یک از دو نشانه نیست]. (امام خامنه ای)

در این فرض هیچ یک از دو شرط (۱- خروج خون متعارف، ۲- حرکت حیوان پس از ذبح) لازم نیست. (آیت الله مکارم)
در این فرض تنها خروج خون متعارف لازم است و اگر خون متعارف خارج نشود حیوان حلال نمی شود. (آیت الله سیستانی)

[طبق نظر حضرت امام، در این فرض مسلماً وجود یکی از دو نشانه کافی است.]

ب: شک نسبت به زنده بودن حیوان در وقت ذبح^{۶۳}

آیا در صورتی که نسبت به زنده بودن حیوان در وقت ذبح شک داشته باشیم، برای حلیت حیوان نیازی به خروج خون متعارف و یا حرکت حیوان بعد از ذبح می باشد؟
در این فرض وجود یکی از دو نشانه (خروج خون متعارف- حرکت حیوان) کفایت می کند. (حضرت امام، امام خامنه ای)
در این فرض وجود هر دو نشانه لازم است. (آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)

تفصیلات مربوط به شرط ۵ و ۶ (خروج خون متعارف- حرکت بعد از ذبح) خروج کم خون به جهات عارضی^{۶۴}

۶۱. سید علی خامنه ای، استفتاء شخصی حجه الاسلام امیری، ش ۱۴۸۸۰۵؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۲، ص: ۴۱۱۳؛ سید علی سیستانی، استفتاء خصوصی حرم (کد استفتاء: ۳۳۴۷۹۱).

۶۲. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله- ترجمه، ج ۳، ص: ۲۶۱، کتاب الصيد و الذبابة، القول فی الذبابة ۱۱ شرط سوم؛ سید علی خامنه ای، استفتاءات نمایندگی ها، شماره استفتاء: ۵۳۳۵۷۲؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۸۰ مسأله ۸۵۰؛ مکارم، استفتاء خصوصی حرم، کد: ۹۴۰۱۲۰۰۰۸۸؛

۶۳. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله- ترجمه، ج ۳، ص: ۲۶۱، کتاب الصيد و الذبابة، القول فی الذبابة ۱۱ شرط سوم؛ سید علی خامنه ای، استفتاء شخصی از سایت، شماره استفتاء: ۶۱۷۸۸۶؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۸۰ مسأله ۸۵۰؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاء شخصی حجه الاسلام امیری، ش ۶۸۴۶۲؛

۶۴. جواد تبریزی، استفتاءات جدید، ج ۱، ص: ۳۹۷-۱۷۵۹-۱۷۵۸؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۸۰ مسأله ۸۵۰؛ سید علی سیستانی، استفتاء شخصی حجه الاسلام امیری، ش ۲۱۹۳؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۱، ص: ۲۷۸؛ سوال ۹۸۰-۹۷۲؛

اگر در اثر جهتی عارضی مثل خونریزی کردن، زخم شدن و... از حیوان بعد از ذبح به نحو معمولی خون خارج نشود آیا حیوان حرام می‌شود؟

نکته: اگر یقین به زنده بودن حیوان در وقت ذبح باشد و یا زنده بودن مشکوک باشد ولی حیوان حداقل حرکتی بکند با توجه به جمع بندی شرط ۵ و ۶ که بیان شد طبق نظر بسیاری از فقها حیوان حلال می‌شود. اگر کم بودن خون از این جهت باشد که حیوان پیش از سربردن خونریزی کرده است اشکال ندارد. (آیه الله العظمی سیستانی)

سؤال : حکم ذبیحه‌ای که کاملاً طبق موازین شرعی ذبح شده لکن پس از ذبح، آن را در آب خیلی داغ فرو می‌برند به طوری که رگهایش بسته یا نیم‌بند شده و در نتیجه خون متعارف بیرون نیامده است حکم گوشت و رگهای خون دار داخل آن چیست؟^{۶۵}

جواب: گوشت آن حلال است ولی احتیاط آن است که از خونهای داخل آن اجتناب شود. (آیت الله مکارم) در فرض سوال اگر خون بیرون آمده ، کم باشد حلال نمی‌شود. (آیه الله العظمی سیستانی)

شوک دادن به هنگام سر بردن حیوانات^{۶۶}

سؤال : اگر حیوانات را قبل از ذبح شوک برقی دهند به طوری که قبل یا بعد از ذبح هیچ حرکتی نکند یا حرکت کمی بکند، با فرض این که در هر صورت خونی از آنها نیاید یا بیاید، آیا اینها حلالند یا حرام و میتة؛ و خریدوفروش و بهای آنها چه حکمی دارد؟

جواب: در صورتی که حیوان بعد از شوک، زنده باشد و ذبح شرعی بشود حلال است و خوردن و خریدوفروش آن جایز است ولی از خونهای داخل آن پرهیز کنید. (آیه الله العظمی مکارم)

میزان حرکت^{۶۷}

حرکت حیوان بعد از ذبح به چه نحوی باید باشد؟

حیوان بعد از سربردن حرکتی بکند، اگر چه مثلاً چشم، یا دم خود را حرکت دهد، یا پای خود را به زمین زند و مانند اینها. (حضرت امام، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)

نکته: راجع به لزوم و عدم لزوم حرکت در حالت یقین و شک در زنده بودن حیوان در حال ذبح در مباحث قبل بحث شد. حرکت اعضای داخلی حیوان (زدن رگ ها و ماهیچه ها و...)^{۶۸}

۶۵. ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتاءات، کشتن حیوانات، ذبح، احکام ذبح، حیوان ذبح شده ای که خوش به طور کامل بیرون نیامده؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۸۰ مسأله ۸۵۰؛ و سیستانی، استفتاء شخصی، ش ۲۱۹۳؛

۶۶. ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتاءات، کشتن حیوانات، ذبح، احکام ذبح، شوک برقی قبل از ذبح؛

۶۷. سید محمد حسینی هاشمی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۲۵۹۴؛ سید روح الله خمینی، تحریر الوسیلة-ترجمه، ج ۳، ص: ۲۶۱، کتاب الصيد و الذبابة، القول فی الذبابة م ۱۱ شرط سوم؛ سید

علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۸۰ مسأله ۸۵۰؛ رساله توضیح المسائل، ناصر مکارم شیرازی، ص: ۴۳۱ مسأله ۲۲۲۳

۶۸. سید علی خامنه ای، استفتاءات نمایندگی ها، شماره استفتاء: ۵۳۳۵۷۳؛ استفتاء خصوصی حرم از آیات عظام؛ سید علی سیستانی (کد استفتاء: ۳۱۵۱۴۸)؛ ناصر مکارم شیرازی (کد: ۹۴۰۱۲۰۰۰۹۵)؛

در حرکت حیوان بعد از ذبح آیا حرکت اعضای داخلی حیوان مثل تکان خوردن رگهای حیوان (زدن رگ) و یا تکان خوردن عضلات حیوان که بعد از سر بریدن یا کندن پوست آشکار می شوند کفایت می کند یا حتما باید اعضای بیرونی مثل دست و پا و پلک و ... حرکت بکنند؟

تکان خوردن غیر ارادی اعضای داخلی که کشفی از زنده بودن موقع ذبح ندارد کافی نیست. (امام خامنه ای)
اگر زنده بودن حیوان در وقت ذبح مشکوک باشد لازم است حرکتی از او دیده شود و آنچه در سؤال آمده کافی نیست. (آیه الله العظمی سیستانی)

باید حیوان بعد از سر بریدن حرکتی کند اگر چه مثلاً چشم یا دم خود را حرکت دهد یا پای خود را به زمین زند که معلوم شود زنده بوده و احتیاط واجب آن است که خون به مقدار کافی از آن بیرون بریزد. البته اگر یقین به زنده بودن دارند این شرایط نیز لازم نمی باشد. (آیه الله العظمی مکارم)

حرکت حیوان بعد از ذبح بر اثر ضربه زدن به نخاع آن^{۶۹}

زنده بودن حیوانی در وقت ذبح مشکوک است، پس از ذبح خون متعارف خارج می شود ولی حیوان حرکتی نمی کند، در این موقع چنانچه با چاقو و یا چیز دیگری ضربه ای به نخاع حیوان وارد شود برخی از اعضا مثل دست یا پای حیوان حرکتی می کند آیا این حرکت برای حلال شدن حیوان کافی است؟ (سوال از کفایت این نوع حرکت است)
حرکت باید استناد به حیوان داشته باشد تا دلالت بر زنده بودن کند اما کاری که در او ایجاد حرکت کند دلالت بر زنده بودن حیوان ندارد یا لااقل مشکوک است با شک در تمامیت ذبح اکل آن حرام است. (امام خامنه ای)
اگر مثلاً چشم یا دم خود را حرکت دهد یا پای خود را به زمین زند که معلوم شود زنده بوده است کفایت می کند. (آیه الله العظمی مکارم)

اکتفای به یکی از دو امر (حرکت یا خروج متعارف خون)^{۷۰}

آیا حرکت ذبیحه و خروج خون، با هم شرط حلیت ذبیحه است یا هر یکی از این ها به تنهایی کفایت می کند؟
در صورتی که زنده بودن حیوان معلوم نباشد یکی از دو امر: حرکت یا بیرون آمدن خون معتدل کفایت می کند [در صورت یقین به زنده بودن حیوان به طریق اولی یکی از دو نشانه کفایت می کند]. (حضرت امام، امام خامنه ای)
(در حالت شک در زنده بودن حیوان) هر دو با هم شرط است (ولی در حالت یقین به زنده بودن هیچ یک شرط نیست). (آیه الله العظمی مکارم)
نکته: از نظر آیت الله سیستانی خروج خون متعارف در هر صورت لازم است و حرکت بعد از ذبح در وقت شک در حلیت حیوان لازم است. (رجوع شود به تلخیص شرط ۵ و ۶)

احکام مربوط به ابزار و وسیله ذبح

جنس وسیله ذبح

نکته: حکم ذبح با استیل در مسأله بعد آمده است.

ابزار و وسیله ذبح باید از چه جنسی باشد؟

^{۶۹} . سید علی خامنه ای، استفتاء نمایندگی ها، شماره استفتاء: ۹۳۴۱۶۴۵۲۵؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاء شخصی از سایت، کد رهگیری: ۹۵۱۱۱۷۰۱۶۷.

^{۷۰} . سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله-ترجمه، ج ۳، ص: ۲۶۱، کتاب الصيد و الذبابة، القول فی الذبابة ۱۱ شرط سوم؛ سید علی خامنه ای، استفتاء شخصی از سایت، شماره استفتاء:

۶۱۷۸۸۶؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاء خصوصی حرم، کد: ۹۴۰۱۲۰۰۰۸۸؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاء شخصی حجه الاسلام امیری، ش: ۶۸۴۶۲.

جواب: حکم این مسئله نسبت به زمانی که ابزار آهنی در دسترس نیست و یا ضرورتی اقتضا می کند که حیوان سریع تر ذبح شود با حالت های عادی متفاوت است:

الف: در غیر حال اضطرار^{۷۱}

آیا ابزار ذبح در غیر حالت اضطرار حتماً باید از جنس آهن باشد؟

سر حیوان را در صورت امکان با چیزی ببرند که از آهن باشد پس اگر به غیر آهن - در صورتی که دسترسی به آهن باشد - ذبح شود حیوان حلال نمی باشد اگر چه آن شیء از معادن باشد مانند برنز و مس و طلا و نقره و غیر اینها. (حضرت امام، آیت الله سیستانی)

ابزاری که ذبح با آن انجام می شود، باید از آهن باشد، و استیل (که فولاد مخلوط با ماده ضد زنگ است) در حکم آهن است، اما اگر در مورد آهنی بودن ابزار ذبح تردید دارد، تا زمانی که آهنی بودن آن محرز نشده، ذبح کردن با آن کفایت نمی کند و ذبح با فلزات دیگر غیر از آهن و استیل کفایت نمی کند. (امام خامنه ای)

لازم نیست که ذبح حتماً به وسیله آهن انجام شود بلکه باید سر حیوان را [در صورت امکان] با جسم تیزی که از آهن، یا فلز دیگر باشد ببرند ولی اشیای تیز دیگر [مثل چاقوهای پلاستیکی و...] اشکال دارد. (آیت الله مکارم)

ب: در حال اضطرار (اگر آهن پیدا نشود)^{۷۲}

در صورت نبودن آهن آیا ذبح با سایر اشیاء صحیح است؟

اگر آهن نباشد و (وحید: به احتیاط واجب) ترس مردن ذبیحه به تأخیر ذبح آن باشد یا اضطرار به آن پیدا کند، به هر چیزی که اعضای ذبح را جدا می کند، ذبح آن جایز است و لو اینکه نی یا قطعه گچ یا سنگ تیز یا شیشه یا غیر اینها باشد. (حضرت امام، آیت الله مکارم)

چنانچه آهن پیدا نشود و طوری باشد که اگر سر حیوان را نبرند می میرد با چیز تیزی که چهار رگ آن را جدا کند مانند شیشه و سنگ تیز می شود سر آن را برید. (امام خامنه ای)

چنانچه آهن پیدا نشود با هر چیز تیزی که چهار مجرای حیوان را جدا کند، مانند شیشه و سنگ و... نیز می شود سر حیوان را برید، هر چند ضرورتی (مثل ترس مردن ذبیحه یا به تأخیر انداختن ذبح آن و...) مقتضی سربردنش نباشد البته با دندان و ناخن حتی در صورت عدم دسترسی به آهن، بنابر احتیاط واجب تذکیر واقع نمی شود و ذبح کردن با داس و هر چیزی که رگ ها را اگر چه با دشواری قطع می کند در حال اختیار [و عدم ضرورت] هم جایز است البته اکتفاء به حال ضرورت مطابق احتیاط است. (آیت الله سیستانی)

ذبح با چاقوی استیل^{۷۳}

آیا ذبح حیوان با چاقوی استیل صحیح است؟

ذبح باید با آهن باشد. (حضرت امام)

۷۱. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله - ترجمه، ج ۳، ص: ۲۵۷، کتاب الصيد و الذبائح، القول فی الذبائح ۳؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۶م ۸۳۹؛ سید علی خامنه ای، سایت <http://www.leader.ir>، مناسک حج مسأله ۴۱۰؛ سید علی خامنه ای، استفتاءات نمایندگی ها، شماره استفتاء: ۵۲۷۳۹۲؛ ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص: ۴۳۱ مسأله ۲۲۲۳؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۱، ص: ۲۷۷ سوال ۹۶۵؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۲، ص: ۴۱۱ مسأله ۱۱۹۵؛

۷۲. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله - ترجمه، ج ۳، ص: ۲۵۷، کتاب الصيد و الذبائح، القول فی الذبائح ۳؛ سید علی خامنه ای، استفتاءات نمایندگی ها، شماره استفتاء: ۵۱۷۳۹۸؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۶م ۸۳۹؛ سید علی خامنه ای، سایت <http://www.leader.ir>، مناسک حج مسأله ۴۱۰؛ ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص: ۴۳۱ مسأله ۲۲۲۳؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۱، ص: ۲۷۷ سوال ۹۶۵؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۲، ص: ۴۱۱ مسأله ۱۱۹۵؛

۷۳. سید روح الله خمینی، استفتاءات، ج ۲، ص: ۴۹۷؛ سید علی خامنه ای، سایت <http://www.leader.ir>، مناسک حج مسأله ۴۱۰؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۶ م ۸۳۹؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۱، ص: ۲۷۷ سوال ۹۶۷؛

ذبح با چاقوی استیل اشکالی ندارد. (امام خامنه ای، آیت الله مکارم)
 سر بریدن حیوان با چاقوی استیل - بنابر احتیاط واجب - کافی نیست و احتیاط در مورد آهنی که با عنصر دیگری روکش داده شده باشد بیشتر است. (آیت الله سیستانی)
 نکته: مراجعی که فقط ذبح با آهن را جایز می دانستند ولی ذبح با استیل را هم اجازه داده اند از این جهت است که استیل را هم آهن می دانند لذا تناقضی بین این دو حکم نیست مثلاً آیه الله فاضل در مسأله ۲۷۱۶ شرط ششم به این نکته تصریح دارند.

ذبح با فولاد^{۷۴}

آیا ذبح با چاقوی فولادی صحیح است؟
 ذبح باید با آهن باشد. (حضرت امام)
 ذبح با چاقوهای فولادی اشکال ندارد. (آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)
 ذبح با تیغ های الماسی^{۷۵}

اگر برای سرعت و سهولت و کند نشدن تیغهای چرخان دستگاه ذبح، براده و نرمه الماس را با چسب های مخصوص به لبه تیغ ها محکم بچسبانند بطوری که ذبح به وسیله الماس انجام شود نه با آهن یا فولاد، اگر چه آهن به فاصله تقریباً یک میلی متر عقب تر از الماس باشد، آیا ذبیحه از این جهت حلال است البته در صورت عدم اضطرار و داشتن فرصت و اختیار؟
 در فرض سوال ذبیحه مذکوره حرام و در حکم میته می باشد. (امام خامنه ای، آیت الله سیستانی)
 اشکالی ندارد. (آیه الله العظمی مکارم)

دستور ذبح شرعی حیوان (نحوه صحیح سربردن حیوان)

ذبح شرعی حیوانات به چه صورت می باشد؟^{۷۶}

دستور سربردن حیوان آن است که چهار مجرای آن را از پایین برآمدگی زیر گلو بطور کامل ببرند [طوری که برجستگی گلوئی حیوان بعد از ذبح در طرف سر حیوان باشد] و آن چهار مجری عبارتند از: ۱- مجرای نفس (حلقوم). ۲- مجرای خوردن (مری). ۳ و ۴ - دو رگ بزرگی که در دو طرف مری و حلقوم می باشد. (حضرت امام، آیت الله سیستانی)
 برای سر بردن حیوان قطع سه رگ، (حلقوم و دو رگ بزرگ گردن)، کافی است؛ ولی احتیاط مستحب آن است که چهار رگ بزرگ یعنی دو رگ بزرگ گردن به اضافه حلقوم و مری از پایین برآمدگی گلو بریده شود. (آیه الله العظمی مکارم)

استفتاء: عدم قطع کامل نای و مری مرغ

در کشتارگاههای مرغ به دلیل سرعت خط و کوچک بودن گردن مرغ گاهی قسمتی از مری (به اندازه یک نخ سوزن) قطع نمی شود با توجه به این که سه طرف مری (مجرای ورود غذا) قطع می شود لاشه این گونه مرغها چه حکمی دارد آیا با قطع نشدن این مقدار اندک قطع رگهای چهارگانه صدق می کند یا خیر؟^{۷۷}
 حتی اگر قسمتی از مری، قبل از جان دادن مرغ، جدا نشود مرغ حرام است. (امام خامنه ای، آیت الله سیستانی)

۷۴. سید روح الله خمینی، استفتاءات، ج ۲، ص: ۴۹۷؛ سید علی سیستانی، سایت، پرسش و پاسخ، ذبح (سربردن حیوان)، س ۴۰؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۱، ص: ۲۷۷ سوال ۹۶۷؛

۷۵. استفتاء شخصی حجه الاسلام امیری از آیات عظام: سید علی خامنه ای، ش ۱۲۶۹۳؛ ناصر مکارم شیرازی، ش ۶۸۴۶۲؛ سید علی سیستانی، ش ۱۰۳۱؛

۷۶. حسین وحید خراسانی، توضیح المسائل، ص: ۵۳۷ م ۲۶۵۵؛ سید محمد حسن بنی هاشمی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۲۵۹۱

۷۷. سید علی خامنه ای، استفتاء شخصی حجه الاسلام امیری، شماره ۱۵۵۳۷؛ سید علی سیستانی، استفتاء شخصی حجه الاسلام امیری، شماره ۳۱۷۶؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاء شخصی

حجه الاسلام امیری، شماره ۱۱۶۹۷۲؛

بافرض گفته شده قطع اوداج اربعه صدق کرده است وحلال هستند.(آیه الله العظمی مکارم)

حکم ذبح حیوان از بالای برجستگی حلقوم(جوزه)

آیا لازم است که ذبح حیوان حتماً از پایین برجستگی گلوئی آن باشد و در صورتی که ذبح از زیر برجستگی صورت نپذیرد آیا حلیت حاصل می‌شود؟^{۷۸}

ادعا می‌شود که حلقوم یا اعضای چهارگانه به آن گره [برجستگی گلوئی حیوان] اتصال دارد به طوری که اگر تمام آن گره طرف سر نرود و ذبح در زیر آن قرار نگیرد تمام رگها بریده نمی‌شوند. و این امری است که اهل خبره آن را می‌دانند. پس اگر چنین باشد یا علم به بریدن تمام آنها بدون آن حاصل نشود، لازم است که مراعات شود، کما اینکه لازم است که چیزی از رگهای چهارگانه طرف سر بیافتد تا معلوم شود که آنها از آنچه بعد از سر قرار دارد بریده و جدا شده‌اند.(حضرت امام، امام خامنه ای)

ظاهر این است که بریدن این چهار چیز واقع نمی‌شود مگر اینکه از زیر مهره‌ای که حلقوم و مری از آنها جدا می‌شوند، ببرند و برجستگی گلو به سر باشد لذا اگر مقداری از برجستگی به لاشه باشد تمام چهار رگ جدا نشده همانطور که اهل خبره این مطلب را بیان کرده‌اند.(آیت الله سیستانی)

اگر حلقوم و دو رگ بزرگ گردن بریده شود کافی است، لذا اگر جوزه بالا باشد و سه رگ دیگر بریده شود گوشت آن حلال است ولی احتیاطاً مستحب آن است که چهار رگ بزرگ یعنی دو رگ بزرگ گردن به اضافه حلقوم و مری از پایین برآمدگی گلو بریده شود.(آیه الله العظمی مکارم)

سربردن حیوان از وسط برجستگی گلو

آیا ذبح حیوان از وسط برجستگی گلو صحیح می‌باشد؟

پاسخ از عنوان قبل(حکم ذبح حیوان از بالای برجستگی حلقوم(جوزه) مشخص می‌شود لذا به مطلب قبل رجوع کنید.

ذبح اشتباهی حیوان از بالای برجستگی گلو

این مسأله چند فرض دارد:

الف: حیوان پس از ذبح غلط هنوز زنده باشد [و سر حیوان نیز جدا نشده]

اگر ذبح کننده اشتباهی حیوان را از بالای برجستگی گلو ذبح کند و هنوز حیوان زنده باشد و سر حیوان هم جدا نشده باشد آیا راهی برای حلال کردن حیوان وجود دارد؟^{۷۹}

اگر جانش باقی باشد ذبح شرعی قابل تدارک است به اینکه سریعاً از زیر حلقوم آن را ذبح کند و همه رگها را ببرد تا حلال شود(امام: و کافی است در کشف بقاء حیات حیوان اینکه بعد از ذبح و قطع رگها حرکت و لو مختصری داشته باشد).(حضرت امام، امام خامنه ای، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)

ب: حیوان زنده است ولی سرش کاملاً جدا شده

۷۸. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله-ترجمه، ج ۳، ص: ۲۵۷ کتاب الصيد و الذبابة، القول فی الذبابة م ۵؛ سید علی خامنه ای، استفتاءات نمایندگی ها، شماره استفتاء: ۵۱۹۵۴۷؛ سید علی

سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۹ م ۸۴۷

۷۹. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله-ترجمه، ج ۳، ص: ۲۵۹ کتاب الصيد و الذبابة، القول فی الذبابة م ۹؛ سید علی خامنه ای، استفتاءات نمایندگی ها، شماره استفتاء: ۵۱۴۵۶۹؛ سید علی

سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۹ م ۸۴۹؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۲، ص: ۴۰۸ سوال ۱۱۸۱

اگر ذبح کننده اشتباهها حیوان را از بالای برجستگی گلو ذبح کند و هنوز حیوان زنده باشد ولی سر حیوان جدا شده باشد آیا راهی برای حلال کردن حیوان وجود دارد؟^{۸۰}

اگر تا حیوان زنده است رگ های چهارگانه بریده شود، [لاشه آن] حلال می شود ولی سر حیوان که قبل از ذبح شرعی جدا شده حرام است. (حضرت امام، امام خامنه ای)
آیه الله سیستانی، استفتاءات نجف س ۱۸۸۰ - إذا ذبحت الذبیحة من فوق الجوزة وقطع رأسها ثم ذبحت من تحتها والحیوان حی فهل تحل الذبیحة ؟ الجواب : لا تحل علی الاحوط .

ج: حیوان پس از ذبح غلط بمیرد

اگر ذبح کننده اشتباهاً از بالای برجستگی ذبح کند و بعد از مردن حیوان متوجه شود آیا راهی برای حلال کردن حیوان وجود دارد؟^{۸۱}

در این حالت به اجماع فقها حیوان حرام می شود و در ذیل نظر فقهایی که تصریح به مسئله کرده اند آمده است.
اگر ذایح اشتباه کند و از بالای برجستگی گلو ذبح نماید و رگهای چهارگانه را قطع ننماید چنانچه جانش باقی نباشد حرام است. (حضرت امام، امام خامنه ای)

ذبح از ابتدا یا انتهای گردن حیوان

آیا در ذبح قطع کردن رگ ها باید از بالای گردن حیوان باشد؟^{۸۲}
نکته: فقهای عظام در بحث ذبح بریده شدن رگ ها را به نحوی که ذکر کردیم لازم می دانند ولی هیچ یک از فقها اینکه این رگ ها از ابتدا یا انتهای گردن باشند را اشکالی نگرفته اند، ما در اینجا تصریح برخی از فقها را بیان می کنیم.
لازم نیست که ذبح حیوان در قسمت بالای گردن آن انجام شود بلکه ذبح حیوان از قسمت وسط گردن و یا از پایین گردن جایز است [در صورتی که چهار رگ آن بریده شود]. (آیت الله سیستانی)

بریده شدن رگهای حیوان به غیر روش شرعی آن

ذبح حیوان از پشت سر (قفا)

ذبح حیوان از پشت سر (قفا) چه حکمی دارد؟^{۸۳}

ذبح حیوان باید از جلو باشد؛ پس اگر از پشت سر ذبح شود، حرام است (امام: البته اگر گردن ذبیحه را از پشت ببرد و اعضای ذبح باقی بماند چنانچه هنوز حیوان زنده باشد و آن را به طریق شرعی ذبح و رگها را از جلو قطع نماید حلال می شود و کافی است در کشف بقاء حیات حیوان اینکه بعد از ذبح و قطع رگها حرکت و لو مختصری داشته باشد. و اگر ذبیحه مذکور حرکت و لو مختصری قبل از ذبح شرعی داشته باشد، ذبح می شود. پس اگر با آن، خون به طور معتدل بیرون بیاید حلال است وگرنه در صورتی که حتی به طور مختصر قبل از ذبح، حرکت ننماید حرام است و اگر قبل از آن حرکت کند و بعد از ذبح خون معتدل خارج نشود بنا بر احتیاط واجب حلال نمی شود). (حضرت امام، امام خامنه ای)

۸۰. سید روح الله خمینی، استفتاءات، ج ۲، ص: ۴۹۵، صید و ذباجة، س ۵؛ سید علی خامنه ای، استفتاءات نمایندگی ها، شماره استفتاء: ۵۳۳۵۶۹؛

۸۱. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیلة-ترجمه، ج ۳، ص: ۲۵۹ کتاب الصید و الذباجة، القول فی الذباجة، م ۹؛ سید علی خامنه ای، استفتاءات نمایندگی ها، شماره استفتاء: ۵۱۴۵۶۹؛ محمد

فاضل لنکرانی، جامع المسائل (فارسی)، ج ۱، ص: ۳۵۳ سر بریدن حیوان شرایط ذبح سؤال ۱۳۴۵؛

۸۲. سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۹ م ۸۴۷؛

۸۳. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیلة-ترجمه، ج ۳، ص: ۲۵۹ کتاب الصید و الذباجة، القول فی الذباجة، م ۶ و ۸؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۸۰ م ۸۵۲؛ ناصر مکارم

شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۲، ص: ۴۰۸ سؤال ۱۱۸۲؛ سید علی خامنه ای، استفتاء شخصی از سایت، شماره استفتاء: !tN·Xm1AgyM

احتیاط مستحب این است که ذبح حیوان از محل ذبح (جلو گردن و زیر برآمدگی گلو) انجام شود اگرچه که ذبح از پشت سر هم حلال است. (آیه الله العظمی سیستانی)

قطع کردن رگهای چهارگانه از پشت سر جایز نیست (مکارم: و خوردن گوشت آن اشکال دارد). (آیت الله مکارم)

فروکردن چاقو در گلو و بریدن رگها از پشت

اگر در ذبح چاقو را در زیر رگها داخل نماید و به طرف بالا آنها را قطع نمایند چه حکمی دارد؟^{۸۴}

اگر چاقو را زیر رگها داخل نماید و به طرف بالا آنها را قطع نماید ذبیحه حرام نمی شود، ولی کار مکروهی بجا آورده است و احتیاط مستحب آن است که این طرز را ترک نماید. (حضرت امام، آیت الله مکارم)

احتیاط مستحب این است که چاقو بر محل ذبح گذاشته شود و از آنجا ذبح صورت پذیرد اگر چه که ذبح حیوان به این نحو که (چاقو در زیر رگ های آن داخل شود و سپس به سمت بالا بریده شوند) نیز صحیح می باشد. (آیه الله العظمی سیستانی)

کندن گلولی گوسفند توسط گرگ

حکم ذبح حیوانی که گرگ گلولی آن را مجروح کرده چیست؟^{۸۵}

اگر گرگ گلولی گوسفند را به طوری بکند که از چهار مجرای آن چیزی نماند، آن گوسفند حرام می شود و همچنین است اگر از حلقوم چیزی نماند، بلکه اگر مقداری از گردن را بکند و این چهار مجری آویزان به سر، یا متصل به بدن باقی بماند، آن گوسفند - بنابر احتیاط واجب - حرام می شود (امام: و همچنین است اگر بعضی از آنها را تماما خورده باشد و بعضی از آنها تماما باقی مانده باشد کما اینکه اگر تمام حلقوم را بخورد و تمام بقیه بماند. پس اگر بقیه را با شرایط ببرد بنابر احتیاط واجب تذکیه نمی شود) ولی اگر جای دیگر بدن را بکند (امام: یا مقداری از گردن را بکند و چهارگانه باقی باشد) در صورتی که گوسفند زنده باشد و به دستور شرعی سر آن را ببرند، حلال و پاک می باشد. (حضرت امام، آیه الله العظمی سیستانی)

هرگاه گرگ، گلولی گوسفند را بطوری بکند که از رگهای گردن که باید موقع ذبح بریده شود چیزی باقی نماند آن حیوان حرام می شود. ولی اگر آن رگها سالم باشد در صورتی که گوسفند هنوز زنده است و آن را به دستوری شرعی سر ببرند حلال می باشد. (آیه الله العظمی مکارم)

کندن گلولی حیوان توسط چیزی یا کسی غیر از ذبح کننده

آیا مسأله قبل فقط در مورد گرگ و گوسفند می باشد؟^{۸۶}

حکم مسأله قبل اختصاص به گرگ و گوسفند ندارد. (حضرت امام، آیت الله سیستانی)

سوراخ شدن رگ های حیوان توسط گرگ

اگر گرگ گلولی حیوان را بگیرد ولی رگی را قطع نکند و تنها برخی از رگ ها سوراخ شوند و حیوان زنده باشد، حکم ذبح

آن چیست؟^{۸۷}

در فرض سوال ذبح حیوان با تحقق سائر شرایط بلامانع است. (امام خامنه ای، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)

۸۴. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله - ترجمه، ج ۳، ص: ۲۵۹ کتاب الصيد و الذبابة، القول فی الذبابة م ۶: سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۸۰ م ۸۵۲؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاء شخصی از سایت، کد رهگیری: ۹۵۱۰۳۹۰۰۱۸؛ سید علی خامنه ای، استفتاء شخصی از سایت، شماره استفتاء: !tN.Xm\AgyM

۸۵. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله - ترجمه، ج ۳، ص: ۲۵۹ کتاب الصيد و الذبابة، القول فی الذبابة م ۱۰؛ سید روح الله خمینی، توضیح المسائل، ص: ۵۴۴ م ۲۴۶۴؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۹ م ۸۵۰؛ ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص: ۲۲۲۲ م ۴۳۰؛ سید محمد حسن بنی هاشمی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۲۵۹۳

۸۶. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله - ترجمه، ج ۳، ص: ۲۵۹ کتاب الصيد و الذبابة، القول فی الذبابة م ۱۰؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۹ م ۸۵۰

۸۷. سید علی خامنه ای، استفتاءات نمایندگی ها، شماره استفتاء: ۵۳۳۵۷۰؛ استفتاء خصوصی حرم از آیات عظام: سید علی سیستانی کد استفتاء: ۳۱۵۱۴۸؛ ناصر مکارم شیرازی، کد:

کندن سر گنجشک با دست بجای ذبح آن

کندن سر گنجشک با دست چه حکمی دارد؟ آیا با این کار گنجشک حلال می‌شود؟^{۸۸}
با توجه به رعایت نشدن شروط ذبح، حلال نشدن پرندۀ به این شکل مورد اجماع فقها است و ما تصریح چند تن از فقها را در اینجا می‌آوریم.

پرندگان حلال گوشت تنها با سربردن یا با شکار با شرائط لازم تذکیه و خوردن گوشتشان حلال می‌شود لذا اگر سر آن را بکنند، ذبح محقق نمی‌شود، و خوردن گوشت آن حرام است. (امام خامنه‌ای، آیت الله مکارم)

جداکردن سر حیوان پیش از بیرون آمدن روح از بدنش

جداکردن سر حیوان پیش از بیرون آمدن روح از بدنش از نظر تکلیفی و وضعی چه حکمی دارد؟^{۸۹}
این کار حرام است ولی با این کار حیوان حرام نمی‌شود و حلال است البته این در صورت عمد است. و اما اگر با غفلت یا سبقت گرفتن کارد باشد بدون اشکال حرمت و کراهتی نه در خوردن و نه در جدا نمودن آن نمی‌باشد. (حضرت امام)
موجب حرمت گوشت آن نمی‌شود. (امام خامنه‌ای)

بنابر احتیاط واجب نباید سر حیوان را پیش از بیرون آمدن روح از بدنش جدا کنند - هر چند این کار موجب حرام شدن حیوان نمی‌شود و در این حکم بین پرندگان و غیر آنها تفاوتی نیست ولی اگر از روی غفلت، یا بجهت تیزی چاقو سر جدا شود، اشکال ندارد. (آیه الله العظمی سیستانی)

احتیاط مستحب آن است که پیش از بیرون آمدن روح سر حیوان را از بدنش جدا نکنند. (آیه الله العظمی مکارم)

قطع کردن نخاع حیوان پیش از بیرون آمدن روح از بدنش

قطع کردن نخاع حیوان پیش از بیرون آمدن روح از بدنش چه حکمی دارد؟^{۹۰}
(نخاع همان مغز حرام است که مانند ریسمانی سفید رنگ در میان مهره‌های کمر از گردن تا دم حیوان ادامه دارد)
احتیاط واجب آن است که بریدن «نخاع» ذبیحه را ترک نماید، به این معنی که کارد را به نخاع آن نرساند. (حضرت امام)

بنابر احتیاط واجب شکستن گردن حیوان و قطع نخاعش پیش از بیرون آمدن روح از بدنش جایز نیست. (آیه الله العظمی سیستانی)

احتیاط مستحب آن است که نخاع را قبل از جان دادن نبرند. (آیه الله العظمی مکارم)

کندن پوست حیوان قبل از بیرون آمدن روح

کندن پوست حیوان قبل از بیرون آمدن روح چه حکمی دارد؟^{۹۱}
احتیاط واجب آن است که پیش از بیرون آمدن روح پوست حیوان را نکنند. (حضرت امام)

۸۸. مکارم، استفتاءات جدید، ج ۱، ص: ۲۷۷ سوال ۹۶۸؛ سید موسی شبیری زنجانی، سایت، سؤال ۲۹۰؛ سید علی خامنه‌ای، استفتاءات نمایندگی ها، شماره استفتاء: ۶۶۵۹۳۸؛ لطف الله صافی،

سایت، احکام خوردنی ها، س ۴۸۰

۸۹. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله - ترجمه، ج ۳، ص: ۲۶۵، کتاب الصيد و الذبائح، القول فی الذبائح م ۲۰؛ سید علی خامنه‌ای، استفتاءات نمایندگی ها، شماره استفتاء: ۴۷۸۷۰۱؛ سید علی

سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۸۰ م ۸۵۱؛ ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، م ۲۲۳۱؛ سید محمد حسن بنی هاشمی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۲۶۰۰؛

۹۰. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله - ترجمه، ج ۳، ص: ۲۶۵، کتاب الصيد و الذبائح، القول فی الذبائح م ۲۰؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۸۰ م ۸۵۱؛ ناصر مکارم شیرازی،

رساله توضیح المسائل، م ۲۲۳۱

۹۱. سید محمد حسن بنی هاشمی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۲۶۰۰؛ سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله - ترجمه، ج ۳، ص: ۲۶۵، کتاب الصيد و الذبائح، القول فی الذبائح م ۲۰؛ سید علی

سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۸۴ م ۸۶۷؛ ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص: ۴۳۳ مستحبات و مکروهات ذبح م ۲۲۳۰؛

کندن پوست حیوان قبل از بیرون آمدن روح مکروه است. (آیت الله سیستانی)
احتیاط مستحب آن است که پیش از بیرون آمدن روح پوست حیوان را نکنند. (آیه الله العظمی مکارم)

جدا کردن اعضای حیوان بعد از ذبح و قبل از مردن

سؤال: گوسفندی بر وجه شرعی ذبح و چهار رگ گردن زده شده ولی هنوز روح از بدن آن خارج نشده آیا جایز است سر یا پاهای گوسفند را جدا کرد یا جایز نیست و اگر جایز نیست به معنای حرمت گوشت آن است یا خیر؟^{۹۲}
موجب حرمت گوشت آن نمی شود. (امام خامنه ای)
این کار حرام نیست؛ ولی بهتر است بگذارید روح از بدن حیوان برود، بعد سر یا سایر اعضاء را جدا کنید. (آیه الله العظمی مکارم)

رعایت تتابع (پشت سرهم بودن) در بریدن رگها

آیا در ذبح باید تتابع و پشت سرهم بودن بریدن رگ ها رعایت شود؟^{۹۳}
در بحث تتابع دو نکته مطرح است:

الف: اگر بعضی از این چهار مجری را ببرند و صبر کنند تا حیوان بمیرد بعد بقیه را ببرند.

در این فرض حیوان حرام است. (حضرت امام، امام خامنه ای، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)

ب: اگر چهار رگ را پیش از جان دادن حیوان ببرند ولی بریدن آنها به طور معمول پشت سر هم نباشد و بطوری نباشد که عمل واحد حساب شود.

در این فرض بنابر احتیاط واجب حیوان حرام است. (حضرت امام، امام خامنه ای، آیت الله مکارم)

در این فرض حیوان حلال است. (آیت الله سیستانی)

تذکيه شتر^{۹۴}

تذکيه شتر به چه نحو می باشد؟

در بین چهارپایان شتر تنها با نحر کردن تذکيه می شود. (حضرت امام، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)

ذبح شتر و نحر سایر چهارپایان و راه اصلاح آن^{۹۵}

آیا تذکيه شتر با ذبح آن و تذکيه سایر چهارپایان با نحر کردنشان محقق می شود؟

[خیر این کار صحیح نیست] پس اگر شتر ذبح و غیر شتر نحر شود، میتة می شود [گوشتش حرام و بدنش نجس می شود]

ولی اگر جانش بعد از آن باقی باشد جبران آن ممکن است به اینکه، آنکه ذبحش واجب است بعد از آنکه نحر شده، ذبح شود یا آنکه نحرش واجب است بعد از آنکه ذبح شده، نحر شود و تذکيه بر آن واقع می شود. (حضرت امام، آیت الله سیستانی)

۹۲. سید علی خامنه ای، استفتاءات نمایندگی ها، شماره استفتاء: ۴۷۸۷۰۱؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاء شخصی از سایت، کد رهگیری: ۹۵۱۱۰۸۰۰۳۴

۹۳. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیلة-ترجمه، ج ۳، ص: ۲۵۹ کتاب الصيد و الذبابة، القول فی الذبابة م ۷؛ سید علی خامنه ای، استفتاء شخصی حجه الاسلام امیری، شماره ۱۲۶۹۲؛ سید

علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۹؛ م ۸۴۸؛ ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص: ۲۳۰ م ۲۳۲۱؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۲، ص: ۴۰۷؛ سوال ۱۱۷۶؛

۹۴. سید محمد حسن بنی هاشمی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۲۵۹۷ و ۲۵۹۵؛

۹۵. سید محمد حسن بنی هاشمی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۲۵۹۷؛

این کار صحیح نیست و گوشتش حرام می شود ولی اگر بعد از این کار هنوز حیوان زنده باشد و فوراً او را بر طبق دستور شرع بکشند گوشتش حلال است. (آیه الله العظمی مکارم)

دستور کشتن شتر (نحر)^{۹۶}

نحر شتر از نظر شرعی باید به چه صورتی انجام شود؟

اگر بخواهند شتر را بکشند که بعد از جان دادن پاک و حلال باشد، باید با شرایطی که برای سر بریدن حیوانات گفته شد، کارد یا چیز برنده دیگری مانند آن را در گودی بین گردن و سینه اش فرو کنند، به این عمل نحر می گویند. (حضرت امام، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)

شرایط نحر شتر^{۹۷}

در نحر کردن شتر چه شرایطی باید رعایت شود؟

هر چیزی که در تذکیه به ذبح شرط است در نحر هم شرط می باشد؛ پس آنچه که در ذابح و وسیله ذبح شرط است در نحرکننده و وسیله نحر هم شرط می باشد. (حضرت امام، آیت الله مکارم، آیت الله سیستانی)
نکته: بریدن رگ های چهارگانه که از شرایط ذبح سایر حیوانات غیر از شتر بود در مورد شتر لازم نیست.

نحر شتر به صورت ایستاده، و به زانو و یا روی یک طرفش افتاده.^{۹۸}

آیا نحر شتر به صورت ایستاده، و به زانو نشسته و یا روی یک طرفش افتاده صحیح است ؟

نحر شتر - ایستاده، و به زانو نشسته - در حالی که رو به قبله باشد، جایز است بلکه اگر روی یک طرفش افتاده باشد در صورتی که (امام؛ جای نحر و) مقادیم (جلو) بدنش رو به قبله باشد، نحر آن جایز است اگر چه افضل آن است که ایستاده باشد. (حضرت امام، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)

شتری که نحر کردنش متعذر است^{۹۹}

تذکیه شتری که نحر کردنش متعذر است به چه نحو می باشد؟

حکم آن همانند سایر چهارپایان است که در عنوان (نحو تذکیه حیوان سرکشی که امکان ذبح آن نیست) بررسی شد. (حضرت امام، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)

۹۶. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله - ترجمه، ج ۳، ص: ۲۶۳، کتاب الصيد و الذبائح، القول فی الذبائح ۱۷؛ ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص: ۴۳۲؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۸۱ م ۸۵۸

۹۷. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله - ترجمه، ج ۳، ص: ۲۶۳، کتاب الصيد و الذبائح، القول فی الذبائح ۱۷؛ ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص: ۴۳۲؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۸۱ م ۸۵۸

۹۸. سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله - ترجمه، ج ۳، ص: ۲۶۵، کتاب الصيد و الذبائح، القول فی الذبائح ۱۸؛ ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص: ۴۳۲ م ۲۲۲۷؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۸۲ م ۸۵۹

۹۹. سید محمد حسن بنی هاشمی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۲۵۹۸؛

مستحبات و مکروهات مربوط به ذبح و نحر^{۱۰۰}

چه اموری در هنگام ذبح و یا نحر حیوانات مستحب و یا مکروه است؟

مستحبات

چه اموری در ذبح و نحر حیوانات مستحب است؟

۱- موقع سربردن گوسفند، دو دست و یک پای آن را ببندند و پای دیگرش را رها کنند (امام، صافی: و پشم و مویش را با دست بگیرند تا سرد شود) و موقع سربردن گاو، چهار دست و پایش را ببندند و دم آن را رها کنند و موقع کشتن شتر اگر نشسته باشد دو دست آن را از پائین تا زانو، یا زیر بغل به یکدیگر ببندند و پاهایش را باز بگذارند (سیستانی، تبریزی: و اگر ایستاده باشد پای چپش را ببندند). و مستحب است مرغ را بعد از سربردن رها کنند تا پر و بال بزند. (حضرت امام، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)

۲- پیش از کشتن حیوان، آب جلوی آن بگذارند. (حضرت امام، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)

۳- کاری کنند که حیوان کمتر اذیت شود، مثلاً کارد را خوب تیز کنند و با عجله سر حیوان را ببرند. (حضرت امام، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)

۴- ذابح و ناحر (کسی که شتر را نحر می‌کند) رو به قبله باشند. (حضرت امام، آیت الله مکارم)

احتیاط مستحب آن است که کسی که حیوان را سر می‌برد رو به قبله باشد. (آیت الله سیستانی)

۵- چاقو [و وسیله ذبح کردن] را به حیوان نشان ندهند. (حضرت امام، آیت الله سیستانی)

۶- حیوان با رفق و مدارا برای ذبح کردن برده شود. (حضرت امام، آیت الله سیستانی)

۸- غسل کردن کسی که می‌خواهد حیوان را ذبح و یا نحر کند^{۱۰۱}. (آیت الله سیستانی)

مکروهات

چه اموری در ذبح و نحر حیوانات مکروه می‌باشد؟

۱ - پیش از بیرون آمدن روح، پوست حیوان را بکنند. (آیت الله سیستانی)

احتیاط واجب آن است که پیش از بیرون آمدن روح پوست حیوان را نکنند. (حضرت امام)

۲ - در جایی حیوان را بکشند که حیوان دیگری (امام، سیستانی: که از جنس اوست) آن را ببیند (امام: اما غیر آن حیوان در آن تأمل است اگر چه خالی از وجه نیست). (حضرت امام، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)

۳ - در شب ذبح کنند یا پیش از ظهر روز جمعه، ولی در صورت احتیاج [برخی مراجع تعبیر ضرورت را دارند] کراهت ندارد. (حضرت امام، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)

۴ - خود انسان چهارپایی را که پرورش داده است بکشد. (حضرت امام، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)

۵- اینکه کارد را معکوس کند و داخل گردن نماید و حلقوم را به طرف بالا ببرد. (حضرت امام، آیت الله مکارم)

نکته: برای نظر سایر مراجع رجوع شود به عنوان ((فرو کردن چاقو در گلو و بریدن رگها از پشت))

۱۰۰. سید محمد حسن بنی هاشمی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۲۵۹۹، ۲۰۵۴، ۱۶۶۴۴؛ سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله - ترجمه، ج ۳، ص: ۲۶۵، کتاب الصيد و الذبائح، القول فی الذبائح ۲۰؛ ناصر مکارم شیرازی، رساله توضیح المسائل، ص: ۴۳۳ مسأله ۲۲۳۱-۲۲۳۲-۲۲۳۳؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۲، ص: ۴۱۴ سوال ۱۲۱۷؛ سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۲۷۷ م ۸۴۲ و ۸۶۷

۱۰۱. قید (در مناسک حج) از توضیح المسائل جامع آیه الله سیستانی، ج ۱، ص ۱۵۱ م ۴۶۳ مورد ۱۸؛ مرحوم صاحب عروه و سایر مراجع چنین قیدی مشاهده نشد «سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، العروة الوثقی مع التعليقات، ج ۱، کتاب الطهارة، فصل فی الأغسال، فصل فی الأغسال المندوبة، فصل فی الأغسال الفعلية، الخامس

۶- قطع سر حیوان بطور کامل قبل از خروج روح مکروه است. (آیت الله مکارم)
جهت اطلاع از نظر بقیه فقها در این مورد رجوع کنید به عنوان «جدا کردن سر حیوان پیش از بیرون آمدن روح از بدنش»

۷- مکروه است کسی کار و شغل خویش را ذبح حیوانات و نحر شتر قرار دهد. (مراجع تقلید)

مسائل متفرقه

اختلاف نظر مرجع تقلید افراد و حلیت ذبیحه^{۱۰۲}

مجتهدی که قطع رگ‌های چهارگانه را شرط حلیت ذبیحه می‌داند آیا مقلد او می‌تواند از ذبیحه شخصی که مرجع تقلید او تنها قطع حلقوم را شرط حلیت می‌داند استفاده کند؟

اگر به فتوای مرجع او ذبح شرعی صورت نگرفته نمی‌تواند از آن استفاده کند. (امام خامنه ای، آیت الله سیستانی)

اگر یقین داشته باشد جایز نیست؛ ولی در صورت شک، حمل بر صحت کند. (آیه الله العظمی مکارم)

اگر مرجع تقلید کسی فتوا به جواز ذبح حیوان با غیر آهن بدهد و مقلد او حیوان را با غیر آهن ذبح کند و سپس مرجع تقلید او فوت کند و از مرجعی تقلید کند که قائل به حرمت این حیوان است؛ در این صورت اگر حیوان فروخته و یا خورده شد باشد حکم به صحت بیع و حلیت خوردن می‌کنیم ولی اگر حیوان باقی باشد فروش و خوردنش جایز نیست. (حضرت امام)

ذبح حیوان آبستن^{۱۰۳}

آیا دانسته حیوان حلال گوشت آبستن را ذبح کردن جایز است یا نه؟

اشکالی ندارد. (امام خامنه ای)

جویده شدن قرآن توسط حیوان حلال گوشت^{۱۰۴}

اگر حیوان حلال گوشتی صفحه ای از قرآن را بلعد، وظیفه صاحب آن چیست؟ آیا ذبح آن واجب است؟

اگر طوری جویده باشد که صورت قرآن کاملاً محو شده است وظیفه ای ندارد ولی اگر اوراق قرآن به حال خود باقی

است، باید وقتی که از شکم او بیرون آمد آن را تمیز کنند، ولی ذبح آن حیوان واجب نیست. (آیه الله العظمی مکارم)

حکم قربانی در معابر عمومی^{۱۰۵}

سنت حسنه قربانی که اگر خارج از کشتارگاهها انجام شود که باعث تهدید بهداشت عمومی می‌شود چه حکمی دارد؟

این کار فی نفسه اشکال ندارد ولی باید از هر عملی که باعث اذیت دیگران می‌شود، پرهیز کرد و اگر در این زمینه

مقرراتی باشد رعایت آن لازم است. (امام خامنه ای)

لازم است از آن صرف نظر کنند و در جای مناسبی قربانی کنند. (آیه الله العظمی مکارم)

۱۰۲. سید محمد کاظم طباطبایی، العروة الوثقی مع تعلیقات، تقلید، م ۵۳؛ ستفقاء شخصی حجه الاسلام امیری از آیات عظام: رهبری، ش ۱۲۰۱۹؛ سید علی سیستانی، ش ۱۲۵؛ ناصر مکارم

شیرازی، استفتاءات جدید، ج ۲، ص: ۴۱۶ سؤال ۱۲۲۶

۱۰۳. سید علی خامنه ای، استفتاءات نمایندگی ها، کد پیگیری: ۵۲۶۲۰۳۹۲۳، شماره استفتاء: ۷۳۷۵۶۰

۱۰۴. ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتاءات، قرآن کریم، نگهداری قرآن، جویده شدن قرآن توسط حیوان حلال گوشت؛

۱۰۵. استفتاء شخصی حجه الاسلام امیری از آیات عظام: رهبری، ش ۱۴۶۳۸؛ ناصر مکارم شیرازی ش ۱۰۷۳۷۰ و ۹۴۹۷۱؛

اگر یکی از لاشه ها به طور صحیح ذبح نگردد^{۱۰۶}

سؤال: چند گوسفند ذبح شده است و پس از تمیز کردن و پاک کردن لاشه آنها متوجه شدیم که یکی از آنها به طور صحیح ذبح نگردیده است با توجه به اینکه گوشت آنها باهم مخلوط شده است تکلیف چیست ؟
در فرض سوال باید از همه آنها اجتناب شود. (امام خامنه ای، آیت الله سیستانی، آیت الله مکارم)

حکم ذبح حیوان با عجز از پرداخت نفقه آن^{۱۰۷}

اگر مالک از انفاق بر چارپا و لو به اینکه آن را برای چریدن که برایش کافی است رها کند، خودداری نماید بر فروش یا انفاق بر آن یا کشتن آن - در صورتی که گوشتش به سبب ذبح مقصود باشد - مجبور می شود. (حضرت امام)
احتیاط واجب بر مالک این است که نفقه حیوان را تأمین کند (و فرق ندارد که حیوان حلال گوشت یا حرام گوشت باشد، پرنده یا غیر آن باشد، اهلی یا وحشی باشد، دریازی یا خشکزی باشد حتی مانند کرم ابریشم یا زنبور عسل یا سگ شکاری مخصوص صید) و یا آن را به فرد دیگری که تمکن از تأمین نفقات حیوان دارد به فروش یا بخشش و مانند آن نقل دهد و یا اگر از حیواناتی است که قابل تذکیه است آن را با ذبح یا غیر آن بکشد مشروط به اینکه این کار تزییع مال به حساب نیاید. (آیه الله العظمی سیستانی)

ضمانت ذابح در صورت ذبح غلط^{۱۰۸}

اگر قصابی برای ذبح اجاره شود و یا تبرعا حیوانی را ذبح کند و این ذبح را به صورت غیر شرعی انجام دهد و حیوان حرام شود ضامن قیمت آن است. (حضرت امام، آیت الله مکارم، آیت الله سیستانی)

ضمانت مسأله گو در ذبح غلط^{۱۰۹}

اگر مسأله گو، مسأله را اشتباه گفت و گوسفند بر خلاف دستور شرع ذبح شد و بعد کشف خلاف شد آیا ضامن است یا

نه؟

ج اگر شخصاً مباشر در ذبح حیوان و یا اخذ و صرف مال نبوده ضامن نیست. (حضرت امام)

۱۰۶. استفتاء شخصی حجه الاسلام امیری آیات عظام: رهبری، ش ۱۳۲۶؛ سید علی سیستانی، ش ۱۶۲۳؛ مکارم، سایت، استفتاءات، خوردنی ها و آشامیدنی ها، خوردنی های حرام، مخلوط شدن گوشت ذبیحه با غیر ذبیحه؛ ناصر مکارم شیرازی، سایت، استفتاء شخصی، کد رهگیری: ۹۵۱۰۲۵۰۰۶۹

۱۰۷. سید علی سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۳، ص: ۱۳۵، م ۴۵۸؛ سید روح الله خمینی، تحریر الوسیله - ترجمه، ج ۳، فصل فی النفقات، القول فی نفقه الأقارب، م ۱۶؛

۱۰۸. سید محمد حسن بنی هاشمی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، م ۲۲۰۱

۱۰۹. سید محمد حسن بنی هاشمی، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ص: ۸۰۸ مسائلی که درباره موضوعات گوناگون... ۵۳